

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická

Diplomová práce

2023

Daniela Bubeníčková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra hudební kultury

Hudební výchova na malotřídní škole

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Daniela Bubeníčková

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 9. 4. 2023

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji Doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc., za odborné vedení mé diplomové práce, její rady i drahocenný čas. Cením si také pomoci malotřídních učitelů, kteří se zapojili do dotazníkového šetření a pomohli tak s dosažením cíle této diplomové práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD	3
1 MALOTŘÍDNÍ ŠKOLA.....	5
1.1 POJEM MALOTŘÍDNÍ ŠKOLA A JEJÍ POROVNÁNÍ SE ŠKOLOU ÚPLNOU	5
1.2 RVP A JEHO VLIV NA MALOTŘÍDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, TVORBA ŠVP	8
1.3 SPOLUPRÁCE SE ZŘIZOVATELEM MALOTŘÍDNÍ ŠKOLY	11
2 HISTORIE MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	13
2.1 SOUČASNOST MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL V ČR, ZAMĚŘENÍ NA STŘEDOČESKÝ KRAJ	15
2.2 PODPORA HUDEBNOSTI ŽÁKŮ MALOTŘÍDNÍMI MATEŘSKÝMI ŠKOLAMI	15
3 VÝUKOVÉ STRATEGIE V HUDEBNĚ VÝCHOVNÉ PRAXI MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL.....	17
3.1 CHARAKTERISTIKA VÝUKY HUDEBNÍ VÝCHOVY NA MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE	17
3.1.1 Vokální činnosti	18
3.1.2 Poslechové činnosti	24
3.1.3 Instrumentální činnosti.....	28
3.1.4 Hudebně pohybové činnosti.....	30
4 VÝZKUM ZPŮSOBU VEDENÍ A EFEKTIVITY VÝUKY HUDEBNÍ VÝCHOVY MEZI UČITELI MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL.....	33
4.1 PŘEDMĚT A CÍLE VÝZKUMU	33
4.2 METODA DOTAZNÍKU.....	34
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A PRŮBĚH VÝZKUMU	34
4.4 HYPOTÉZY	35
4.5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	35
4.6 VERIFIKACE HYPOTÉZ	47
4.7 DÍLČÍ ZÁVĚRY Z VÝZKUMU	49
5 PŘÍPRAVA UČITELE NA VYUČOVÁNÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY V MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE.....	49
5.1 NÁVRH PŘÍPRAVY NA VÝUKOVOU JEDNOTKU SE ZAMĚŘENÍM NA VOKÁLNÍ ČINNOSTI.....	51
5.2 NÁVRH PŘÍPRAVY NA VÝUKOVOU JEDNOTKU SE ZAMĚŘENÍM NA POSLECHOVÉ ČINNOSTI	58
ZÁVĚR.....	69
RESUMÉ	71
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	72
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

Česká republika	ČR
Hudební výchova	HV
Rámcový vzdělávací plán	RVP
Školní vzdělávací plán	ŠVP
Základní umělecká škola	ZUŠ
Speciálně vzdělávací potřeby	SVP
Vyučovací jednotka	VJ

ÚVOD

Výchovně vzdělávací proces na malotřídní škole¹ je dodnes jedním z málo probádaných témat školního systému. Historicky má svou tradici, ale postupem času vzniká více městských škol a žáků z venkovských škol ubývá. Úroveň českého školství pozvedá zvyšující se počet soukromých základních škol. Ty se specializují na rozvoj určitých výchovně-vzdělávacích oblastí a lze je svým zaměřením řadit na první stupeň mezi malotřídní. Mnoho pedagogů se ostýchá této malotřídní formě vzdělávání více věnovat či se do ní hlouběji ponořit, protože je to pro ně velká neznámá. Tento pocit však není vyvoláván jen v učitelích. Někteří rodiče to považují za typ školy, kde se děti nemohou nic naučit, protože tam na ně učitelé nemají čas. Tento názor sdílí většina dospělých, kteří nemají s malotřídní školou žádnou zkušenost. Historicky je tento názor přetrvávající. Naopak ti, co si tento systém vzdělávání zažili, si pochvalují širokou škálu informací, které jim učitelé nabídli. Nejčastěji slyšíme o tom, jak se žáci naučí samostatnosti a mají zde určitý prostor naučit se, co je středem jejich zájmů, a to posléze rozvíjejí. O to více je kladen důraz na pedagogy. Učitel malotřídní školy musí být velmi organizačně schopný, pohotový a mít v rukávu několik záložních zdrojů, ze kterých čerpá, když je třeba, a to napříč všemi předměty.

I když jsou spekulace o malotřídních školách různé, já osobně považuji tento typ škol za nepostradatelný v českém školství. Téma *Hudební výchova na malotřídní škole* jsem si zvolila, jelikož sama učím na trojtřídní malotřídní škole a břímě výuky HV je celé závislé na mé osobnosti. Malotřídní školy mohou nabídnout mnohé výhody, které na úplných školách stěží najdeme. Proto jsem si jako cíl vytkla blíže specifikovat problémy a specifické znaky hudební výchovy na malotřídních školách.

Hudební výchova na malotřídní škole může být součástí všech předmětů, učitel má tedy možnost nejen naučit žáky číst, psát, ale například zpěvem o zvířatech v prvouce nebo městech při vlastivědě, si můžeme zjistit úroveň hudebnosti žáka, což nás jako učitele vede k vyššímu rozvoji hudebních schopností právě u žáků malotřídních škol. Výhodou malotřídního vzdělávání je lepší provázanost předmětů a vedení k

¹ Malotřídní škola – ve starších publikacích je užíván také pojem „malotřídní škola“.

samostatnosti. Učitel si sám hlídá, jaké téma se zrovna probírá v jiných hodinách, sbírá informace o žácích postupně, na to pak váže tematiku hudební výchovy.

V této diplomové práci definuji úskalí hudební výchovy na malotřídní škole, pokusím se sestavit modelové příklady vyučovacích hodin jako pomoc pro čerstvě vystudované učitele a jejich rychlejší ponoření do tematiky hudební výchovy malotřídní školy. Vycházet budu z obecných didaktických zásad Františka Sedláka a osvědčených didaktických postupů učitelů hudební výchovy malotřídních škol. Úvodní část diplomové práce obsahuje teoretické skutečnosti o malotřídních školách, jejich historii, základní specifika malotřídního vzdělávání oproti úplným školám a obsah RVP a ŠVP. Výzkumným šetřením ve spolupráci s učiteli hudební výchovy na malotřídních školách se pokusím zjistit, zda žáci využívají (mimo hudební výchovu ve škole) například ZUŠ, mimoškolní aktivity ve formě kroužků, popř. v jaké míře. Především se chci zaměřit na metody a formy výuky a zhodnotit efektivnost výuky hudební výchovy na malotřídní škole. Pro výzkum využiji metodu dotazníku. Úkolem této práce bude především sestavení příkladného modelu vyučovací hodiny s uplatněním progresivních didaktických postupů v hudební výchově. Kromě toho budou shromážděna cvičení na zlepšení sluchu, dechu a rytmického cítění žáků.

1 MALOTŘÍDNÍ ŠKOLA

1.1 POJEM MALOTŘÍDNÍ ŠKOLA A JEJÍ POROVNÁNÍ SE ŠKOLOU ÚPLNOU

Malotřídní i úplné školy se řídí zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.²

Malotřídní škola je pojem, který označujeme v ČR jako základní školu zaměřenou na vzdělávání žáků 1. stupně. Společná výuka probíhá alespoň v jedné běžné třídě (jednotřídka) nebo jsou žáci rozděleni do více tříd dle ročníku, který navštěvují.³ Nejčastěji bývá rozděleno:

	1. možnost	2. možnost	3. možnost
1. třída	1. a 2. ročník	1. a 3. ročník	1. a 4. ročník
2. třída	3. a 4. ročník	2., 4., 5. ročník	2. a 3. ročník
3. třída	5. ročník		4. a 5. ročník

Právě množství žáků na malotřídní škole znemožňuje mít pro každý ročník zvlášť třídu. Třídění ročníků do jednotlivých tříd si nastavuje vedení školy dle různých faktorů. Seskupení ročníků, například 1. a 2. ročníku, bývalo v minulosti považováno za nevhodné. Žáci v tomto věku nemají dle odborníků plně osvojenou samostatnou práci a mnohdy v průběhu činností potřebují asistenci učitele, proto je častější kombinace 1. ročníku s vyšším ročníkem. Jedním z dalších faktorů je množství žáků v daném ročníku. Vedení malotřídní školy musí v tomto ohledu přihlížet se zvýšeným zřetelem na § 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb., který specifikuje minimální počty žáků v jednotlivých třídách. Minimální počet v jednotřídce je 10 žáků, ve dvojtřídce 12 žáků na třídu, v trojtřídkách 14 žáků na třídu, vícetřídé školy musí mít minimálně 15 žáků na třídu. Nejvyšší počet v jedné třídě je 30 žáků. Mimo to obsahuje uváděná vyhláška organizaci vzdělávání vztahující se ke všem typům škol.⁴

² § 2 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. školský zákon – znění od 01.02.2022.

³ TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Málotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. s. 7.

⁴ VALENTA, Jiří. *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2015/2016*. 6. aktualizované vydání. Olomouc: Anag, 2015. s. 699.

Největší zastoupení mají dvoutrídni školy, naopak nejméně nacházíme čtyřtřídek. Plných 45 % škol uvádí, že jsou školami spádovými, a to pro jednu až pět obcí. Počet žáků je různý, nejmenší škola měla na výjimku zřizovatele pouhých 7 žáků, nejvyšší počet je 75 žáků, nejčastější počet je v průměru 30 žáků na malotřídní školu.⁵

Malotřídní školy se liší od úplných škol především zaměřením výuky na 1. stupeň a celkovou organizací výuky. Úplné školy nabízejí devítiletou školní docházku. Každý ročník má svou třídu a dle množství žáků a možností školy jsou ročníky rozděleny na oddělení. Úplné školy jsou omezeny množstvím 30 žáků na třídu. Tento počet ve třídách může být ovlivněn snížením kapacity o jedno až dvě místa, a to v případě zařazení žáků s podpůrnými opatřeními třetího až pátého stupně vzdělávání.⁶

V České republice bylo k 30. 6. 2021 dle ČSÚ celkem 4214 škol. Veřejné rejstříky škol a školských zařízení, které zpracovává MŠMT, nerozdělují evidované školy na malotřídní a úplné. Proto můžeme přesný počet malotřídních škol v ČR zatím pouze odhadovat z dostupných dat, které se neaktualizují pro veřejnost každoročně. Předpokládané počty „malotřídek“ se uvádí prostřednictvím webových stránek MŠMT. Poslední aktualizace celkového počtu malotřídních škol proběhla k 30. 9. 2020.

Počet základních škol v ČR:

	Školy	Třídy	Žáci	z toho dívky	Učitelé (přepočtení na plně zaměstnané)	z toho ženy
Česká republika	4 214	49 201	962 348	467 608	69 534,9	58 408,0
Hlavní město Praha	284	5 286	110 975	53 840	7 636,5	6 268,2
Středočeský kraj	567	6 685	136 710	66 487	9 261,1	7 961,6
Jihočeský kraj	267	3 004	58 146	28 226	4 181,4	3 480,5
Plzeňský kraj	224	2 619	52 501	25 675	3 696,9	3 128,3
Karlovarský kraj	106	1 317	25 151	12 157	1 879,4	1 573,0
Ústecký kraj	284	3 914	75 890	36 826	5 535,8	4 661,2
Liberecký kraj	201	2 169	41 772	20 363	3 056,8	2 574,4
Královéhradecký kraj	272	2 660	49 850	24 121	3 767,6	3 117,7
Pardubický kraj	250	2 446	47 454	23 119	3 425,6	2 928,4
Kraj Vysočina	268	2 388	45 419	21 971	3 400,1	2 832,0
Jihomoravský kraj	486	5 472	106 890	52 099	7 745,3	6 468,2

⁵ TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Malotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. Kapitola 2.3.

⁶ § 4 odst. 5 vyhlášky č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky – znění od 01.09.2022.

Olomoucký kraj	298	2 968	55 948	27 200	4 240,2	3 568,2
Zlínský kraj	261	2 757	50 813	24 584	3 859,0	3 226,3
Moravskoslezský kraj	446	5 516	104 829	50 940	7 849,2	6 620,0

Tab. č. 1 – Počet ZŠ v České republice, zdroj: web MŠMT

Počty ZŠ, učitelů, žáků, tříd, málotřídních škol *										
podle stavu k 30. 9. 2020										
		* jako "málotřídní" se pro tento účel označuje základní škola, ve které probíhá alespoň v jedné běžné třídě								
		na 1. stupni ZŠ společná výuka žáků různých ročníků, vzdělávaných v oboru 7901C01 - Základní škola								
		** do počtu tříd nejsou započteny "prázdné" třídy, tvořené výlučně žáky vzdělávanými podle § 38 nebo § 41 škol. zákona								
Základní školy "málotřídní"										
Kraj		Počet ZŠ	Přepočtený počet učitelů ZŠ		Počet žáků		Počet tříd **		Počet	z toho počet tříd
		celkem	celkem	na 1. stupni	celkem	v oboru "C"	celkem	v oboru "C"	běžných tříd	s "málotřídní výukou"
CZ010	Hlavní město Praha	24	419,60	243,30	5 749	5 749	308	308	308	57
CZ020	Středočeský kraj	163	684,90	565,20	7 562	7 530	563	557	555	300
CZ031	Jihočeský kraj	82	381,60	271,00	4 077	4 076	295	295	295	142
CZ032	Plzeňský kraj	65	267,00	215,10	2 931	2 929	209	209	209	115
CZ041	Karlovarský kraj	25	161,50	103,40	1 439	1 409	113	108	91	42
CZ042	Ústecký kraj	52	216,60	177,70	2 169	2 168	176	176	174	91
CZ051	Liberecký kraj	73	402,00	288,80	4 532	4 532	306	306	304	132
CZ052	Královéhradecký kraj	119	642,10	457,90	7 689	7 689	498	498	498	212
CZ053	Pardubický kraj	113	547,10	414,70	6 243	6 243	445	445	445	196
CZ063	Kraj Vysočina	136	662,60	457,10	7 527	7 517	498	497	490	231
CZ064	Jihomoravský kraj	164	951,00	676,00	11 190	11 188	703	703	703	292
CZ071	Olomoucký kraj	116	524,00	401,80	5 655	5 650	398	398	395	211
CZ072	Zlínský kraj	78	402,90	315,40	4 632	4 632	311	311	310	137
CZ080	Moravskoslezský kraj	132	1 036,40	689,30	11 971	11 910	755	747	717	240
Celkem ČR		1 342	7 299,30	5 276,70	83 366	83 222	5 578	5 558	5 494	2 398

Tab. 2 – Počet malotřídních škol v České republice, zdroj: web MŠMT

Podle mých zkušeností, ředitel má kromě administrativní činnosti spojené s vedením školy povinnost vykonávat také přímou pedagogickou činnost. Průzkumy ukázaly, že ředitelé malotřídních škol bývají především ti, kteří jsou zkušenými

malotřídními učiteli a považují obsazení této pozice jako vrchol své kariéry.⁷ Počet učitelů na malotřídní škole je poměrně nízký, pohybuje se mezi 3-5 učiteli na školu. Každý učitel má na starost svou třídu, většinou je i jejich třídním učitelem. Tento počet učitelů bývá doplněn o asistenty pedagogů, kteří se věnují žákům se SVP. Asistent pedagoga může, dle své aprobační nabídky, nabízet i mimoškolní aktivity, vychovatelé poté nabízejí například ranní či odpolední školní družinu. Náročnější výuková organizace malotřídních škol si vyžaduje zkušenější pedagogy a pro častý výskyt žáků se SVP se mnohdy uplatní i znalosti pedagogů z oblasti speciální pedagogiky. Proto je malotřídním učitelům doporučováno navýšení vzdělání o obor speciální pedagogiky. Tento fakt je bohužel v dnešní době nerealizovatelný, přípravy učitelů na vysokých školách jsou většinou orientované na vzdělávání v běžných úplných školách a s malotřídními školami se spíše nepočítá.⁸

Převážně se jedná o venkovské typy škol, kam se sjíždějí žáci i z okolních vesnic. Úplné školy mají v tomto ohledu v porovnání s malotřídkami výhodu. Nabízejí do místa působení dobré dopravní spojení či vyšší vybavenost školy. Malotřídní školy se musí vypořádat se špatnými dopravními spoji, ale také například s prostory, které zřizovatel nabízí. Málokteré malotřídní školy mají vlastní tělocvičnu, počítačovou učebnu či prostory k výuce hudební výchovy. Tyto školy jsou poté odkázány na dojíždění do sousedních škol či utváření podmínek a prostor ve třídách, na zahradě nebo třeba v parcích a na veřejných hřištích k uskutečnění výuky. Pokud má malotřídní škola prostory na tělesnou výchovu, jídelnu, případně i další prostor na mimoškolní aktivity, je to obrovskou výhodou pro celý učitelský sbor a organizaci vyučovacího procesu. V jiných případech situace nutí ke spolupráci s organizacemi či subjekty, které požadované prostory mohou nabídnout.

1.2 RVP A JEHO VLIV NA MALOTŘÍDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, TVORBA ŠVP

V požadavcích RVP se uváděné dva typy škol neliší, obsah vzdělávání je stejný. Školy mohou využívat stejné materiály k výuce, stejné formy i metody, organizačně je však musí upravit ročníkům a úrovni znalostí a dovedností každého ročníku, který vyučuje v dané výukové jednotce. Malotřídní školy nemají nastavené žádné speciální podmínky pro

⁷ TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Malotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. Kapitola 5.1.

⁸ PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2004.

tvorbu ŠVP. RVP zmiňuje malotřídní školy pouze v rámci poznámek u témat, která zohledňují specifika vzdělávání malotřídních škol.

Například RVP zde stanovuje podmínky celkové povinné časové dotaci na 118 hodin u 1. stupně vzdělávání:

„Malotřídní školy, které nedisponují všemi ročníky 1. stupně, stanovují ve svém ŠVP časovou dotaci pro jednotlivé ročníky s přihlédnutím k tomu, že školy, kam žáci odcházejí, vymezují počty hodin v navazujících ročnících spíše na horní hranici rozmezí.“⁹

RVP také nařizuje všem základním školám vč. malotřídních škol povinnost vytvořit ŠVP, který je povinným dokumentem pro realizaci vzdělávání.

Dle mého názoru by se na tvorbě ŠVP měl podílet celý pedagogický sbor malotřídní školy. Škola sestaví ŠVP dle svých možností, které mohou žákům nabídnout. Z praxe učitelů je dobré sestavit plán pro jednotlivé předměty jednotlivých ročníků, a to s přihlédnutím či vedením hlavního vyučovacího předmětu. Sám dokáže zhodnotit nastavené výstupy RVP a navrhne výstup do ŠVP včetně učiva, které se vztahuje k daným výstupům. Výhodou je, že učitel ví, co škola nabízí za možnosti, prostory, vybavení a na základě toho vytvoří vhodný plán. Učitelé malotřídních škol však jsou velmi časově vytíženi a tvorby ŠVP se mnozí z nich ani neúčastní. Díky malému počtu pedagogů na malotřídních školách, a tím pádem nemožnosti suplování, nemají učitelé mnoho možností se sebevzdělávat a inovovat výuku dle aktuálních možností. ŠVP je poté dlouhé roky stejný a neaktualizovaný skutečným podmínkám ZŠ.

Při sestavování ŠVP u předmětu hudební výchovy opět zohledňujeme vybavenost školy, potřeby žáků a jejich úroveň. ŠVP v předmětu hudební výchovy definuje aktuální organizaci výuky, například spojení ročníků do jedné třídy. Výstupy bývají většinou pro všechny ročníky zahrnuté do jednoho období, učivo je upravováno dle náročnosti a žáci úkoly vypracovávají dle svých dosavadních znalostí a dovedností. Materiální zázemí školy umožňuje více rozvíjet daná témata do hloubky, nabízí žákům mnoho pohledů na věc či se pomocí pokusů žáci lépe dostanou do zájmu věci. Základním vybavením by tedy měly být

⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 21.09.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56005/>.

Orffovy nástroje, magnetické tabule pro notové zápisy, klávesy, kytara či jiný hudební nástroj, který učitel využívá v hodinách hudební výchovy.

U malotřídních škol je tradicí utvořit program, kde by žáci ukázali veřejnosti své hudební dovednosti. Na mnohých malotřídních školách můžeme tedy navštívit například vánoční besídky či jiná veřejná vystoupení, kde žáci projeví své hudební nadání a mnohé, co se v hudební výchově naučili. „*Strategie přípravy na vystoupení je limitována výkonovou motivací nejen žáka, ale i učitele. Veřejná vystoupení tedy představují klíčový moment prezentace výsledků práce obou stran.*“¹⁰ Hudební vystoupení žáků mají i značný společenský význam jak pro žáky samotné, rozvíjejí jejich dovednosti spolupráce s ostatními, tak i pro veřejnost a obec. Besídky pro rodiče a známé žáků jsou oblíbené a navštěvované.

Dle RVP mají malotřídní školy plnit stejné výstupy jako školy úplné. RVP rozděluje výstupy prvního stupně v hudební výchově na dvě období.¹¹

V **1. – 3. ročníku** mají žáci dle výstupů RVP zpívat jednohlasně rytmicky a intonačně, umět improvizovat a složit jednoduchý doprovod s textem se zapojením hudebních nástrojů. Žák by měl přiměřeně využívat své hudebně pohybové dovednosti, odlišit při pohybových či poslechových činnostech hudební prostředky jako metrum, tempo, dynamiku a kvalitu tónů. Žák by také měl zanalyzovat skladbu a pojmenovat hudební nástroje, které ve skladbě slyší, poté rozliší instrumentální a vokálně instrumentální skladby.

V **druhém období** rozvíjí žáci dovednosti z předcházejícího období. Kromě jednohlasého intonačně a rytmicky správného pěveckého projevu dokážou v mollových a durových tóninách zpívat i dvojhlasně. S pomocí vokálních, instrumentálních, poslechových a pohybových dovedností ztvární jednoduchou melodii dle notového zápisu. Složí s dostupnými hudebními nástroji jednoduchou píseň, kterou otextují. Své instrumentální dovednosti využijí i jako doprovod či předeheru k poslouchaným skladbám. V poslechových činnostech rozpoznají formu písně a blíže popíší hudební prostředky,

¹⁰ HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. s. 86.

¹¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021. s. 89 [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56005/>.

dokáží skladbu analyzovat a rozložit na několik částí. Žáci by měli užívat estetického projevu při pohybových činnostech a vymyslet krátký taneční doprovod k písni.¹²

Jak je patrné, výstupy RVP jsou sice konkrétní, avšak zaměřené všeobecně bez ohledu na typ školy. Ve znění RVP není tedy žádný rozdíl, který by zohledňoval jinou organizaci vzdělávání malotřídního školství. Z kurikulárních dokumentů vyplývá určitá pravomoc ředitelů škol, kteří jsou zodpovědní za správný výběr pedagogických pracovníků školy. Učitelé poté mají vzdělávat více ročníků najednou, a to za stejných podmínek jako školy úplné. Dle mého názoru nejsou učitelé v rámci svého vzdělávání připravováni na praxi v těchto školách a RVP je trochu přehlíží.

Získat zkušenosti a informace o způsobu vedení hodin na malotřídní škole jde především praxí. Plnění velkého množství cílů si pedagogové musejí uzpůsobit aktuálním dovednostem žáků. Žáci se od první chvíle učí samostatnosti, ta je základem celého malotřídního vzdělávání. Výstupy RVP tedy lze plnit, ale časová dotace hodin je velmi omezená. V posledních letech došlo také k úpravám celého RVP. Ten svým způsobem upřednostňuje výuku předmětů informatiky, a posléze jsou bohužel omezovány nejenom výchovné hodiny. Tyto aktualizace, s ohledem na dnešní dobu, vedou k náročnější organizaci hodin, avšak plnění stejných výstupů nadále zůstává. Učitelé jsou tak odkázáni na umění se přizpůsobit.

1.3 SPOLUPRÁCE SE ZŘIZOVATELEM MALOTŘÍDNÍ ŠKOLY

Spolupráce se zřizovatelem školy je klíčovou pro správný chod celého školského systému. Zřizovatel školy je právnická osoba, která spravuje školské zařízení a určuje podmínky pro vznik, funkci zařízení, a především jeho financování. Zřizovatelem může být MŠMT, obec, kraj, soukromý objekt či církev.

Malotřídní školy bývají většinou zřizovány obcí, proto je velmi důležité nastavit dobré vztahy mezi těmito dvěma subjekty a nabízet vzájemnou podporu. Zřizovatel, kromě

¹² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021. s. 89 [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56005/>.

finanční podpory, nabízí škole účast na kulturně-společenských akcích. Malotřídní školy díky tomu plní i kulturní a společenskou funkci.¹³

Pro uvedení příkladu se zaměříme například na ZŠ a MŠ Osek na Hořovicku. Každoročně se v obci koná akce „*Osecká pohoda*“ či „*Vánoční jarmark*“. Kromě programu, který zajišťuje obec, malotřídní škola má možnost se zviditelnit. Nabízí několik stánků, kde se prodávají výrobky vyrobené žáky školy, také jsou tu kreativní koutky, kde si rodiny s dětmi mohou vytvořit například hudební nástroje. Kulturní program poté doplní vystoupení žáků ZŠ Osek. Vystoupí s hudebním číslem, které obsahuje blok básní a písní. V tomto hudebním představení žáků můžeme již vypožorovat, že někteří písně doprovázejí na nástroje, někteří pouze zpívají, jiní doplňují program scénkami mezi písněmi. Kromě hudebního zaměření se návštěvníci těší na taneční vystoupení žáků školy.¹⁴

¹³ Hargreaves, L., Kvalsund, R., Galton, M. *Reviews of research on rural schools and their communities in British and Nordic countries: Analytical perspectives and cultural meaning*. ELSEVIER: *International Journal of Educational Research* [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035509000135>.

¹⁴ Obec Osek. Informace obecního úřadu v Oseku březen 2023 [online]. Copyright © [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <https://www.obecosek.eud.cz/www/obecosek/fs/informace-pro-obcany-brezen-2023.pdf>

2 HISTORIE MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL V ČESKÝCH ZEMÍCH

Hudební výchova měla historicky nedílné místo ve výchovně-vzdělávacím procesu. Mezi první školy patřily církevní a farní školy, ty se zaměřovaly nejen na čtení, psaní a počítání. Poskytovaly hudební vzdělání pro praktickou potřebu hudební složky bohoslužby a talentovaným dětem se dostávalo výuky, která mnohdy vedla i k profesnímu uplatnění v dospělosti.¹⁵

Všeobecnou povinnou školní docházku poprvé ustanovila Marie Terezie r. 1774. Již v té době se jednalo v převážné míře o malotřídní školy, i přesto ve větších městech vznikaly školy hlavní, kde byla výuka rozšířena o další předměty. Ignaz von Felbinger téhož roku vytvořil reformní návrh, kde požaduje zřízení tří typů škol: triviální, hlavní a normální. Dle Šafránka žádná z nich neměla tolik tříd, kolik měla ročníků. Celé elementární školství bylo organizováno jako malotřídní. V jedné učebně bylo až 80 dětí na jednoho učitele. Po překročení 100 žáků byly otevřeny další třídy, žáci byli děleni do oddělení s ranním či odpoledním vyučováním.

Postupně až do r. 1848 vznikaly základní školy s pětiletou docházkou s průměrným počtem 40 žáků ve třídě. Školy se nerozlišovaly na úplné a malotřídní. Škola byla v té době nejvýznamnějším subjektem vesnic. Konkrétní podobu a strukturu školství dal až zákon z r. 1869, kde byl poprvé zmíněn i pojem *malotřídní škola*. Součástí zákona bylo i zavedení osmileté docházky a uvedení nových typů škol do provozu.¹⁶ Pořád ale i v případě osmileté docházky mluvíme o malotřídním vzdělávání, které v té době nebylo zaměřeno, jako dnes, pouze pro žáky 1.stupně.

V druhé polovině 19. století byly do výuky zapojeny praktické činnosti, pro chlapce například rukodělné práce a práce na zahradě, pro dívky pak ruční práce jako například vyšívání. Hudební výchova patřila mezi hlavní vyučovací předměty ve formě zpěvu, poté si žáci mohli jako jeden z nepovinných předmětů volit hru na housle.

Roku 1922 byl vydán *Malý školský zákon*, který kromě rozdělení osmileté docházky na tři stupně stanovil, že v malotřídní škole může být maximálně 50 žáků na učitele a

¹⁵ VOMÁČKA, Jiří. *Malotřídní školy. Nástin pedagogické problematiky*. Liberec: Technická univerzita. Fakulta pedagogická, 1995.

¹⁶ TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Malotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. Kap. 1.1.

městské školy mohly zavést smíšené třídy. V období první republiky (1918-1938) stále převažovalo z většiny malotřídní vzdělávání. Malotřídky měly upravené osnovy, mnozí tedy tyto školy považovaly za méně kvalitní než městské školy s osmi ročníky.

Poválečné období přineslo mnoho školských reforem. Rok 1948 znamenal pro elementární školství změnu v organizaci vyučování a každý ročník měl tvořit svou třídu. „Malotřídní školy“ ze dne na den vymizely a nazývaly se školou s menším počtem tříd. Osnovy byly najednou jednotné jako pro městské školy, to vedlo k výraznější zátěži na učitele. Zvýšilo se množství plně organizovaných škol, ale i přesto tvořily pouze čtvrtinu celkového počtu. Pro stát se staly malotřídní školy ekonomicky náročné. To vedlo ke koncepci, která rozdělila školy dle obcí na střediskové a nestřediskové. Výsledkem bylo špatné financování škol v nestřediskových oblastech.

Nový školský zákon z r. 1960 měl za cíl zrušení malotřídních škol a jejich nahrazení plně organizovanými školami. Tento akt však nebyl vykonán z důvodu nedostatečného financování dopravní infrastruktury. Malotřídky vykonávaly tedy svou činnost na výjimku zřizovatelů.

V osmdesátých letech to vypadalo, jako by většina státníků byla proti malotřídnímu vzdělávání, ale žádné tehdejší průzkumy nedokazovaly menší vzdělanost žáků, kteří docházeli na malotřídní školu. Politickou podporu školy tohoto vesnického typu stále nezískávaly, pracovaly tedy na dopravní infrastruktuře, na prostorech určených ke vzdělávání vznikaly školy plně organizované, a tím docházelo k postupnému snižování počtu malotřídek. Až za sovětského svazu pod vedením Gorbačovovy politiky se upravilo rozhodnutí o rušení malotřídek a vyzval k diskuzi o chybách, které způsobilo politikaření v předešlých letech.¹⁷

Po revoluci opět začaly vznikat nové školy, většinou malotřídní. Vyšla novela zákona z r. 1995, která stanovila strukturu a osnovy pro školy s prvním stupněm. Malotřídky získávaly konečně dobrou pověst o rovnocennosti vzdělávání, slyšet bylo o výhodách

¹⁷ *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Novina, 1938.

výuky na venkovských školách, diskutováno bylo i plnění individuálních potřeb žáků, avšak pochybnosti některých politiků i veřejnosti se stále vyskytovaly.¹⁸

Z uplynulých historických událostí vyplývá, že malotřídní školy mají a měly nezastupitelné místo v českém školství a mají své výhody i nevýhody. Domnívám se, že oblast hudební výchovy je v tomto ohledu více rozvíjena než v úplných školách, a ráda bych nabídla inovativní řešení v pojetí výuky HV v dalších kapitolách.

2.1 SOUČASNOST MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL V ČR, ZAMĚŘENÍ NA STŘEDOČESKÝ KRAJ

Dle ČSÚ se ve školním roce 2021/2022 vyskytovalo na území Středočeského kraje celkem 574 základních škol (r. 2020 jich bylo 567), z toho 163 škol je malotřídních. Přes 85 % celkového počtu malotřídních škol je zřizováno obcí, 8 % je zřízeno soukromými subjekty, 5 % je zřízeno krajem, zbylé školy jsou zřízeny MŠMT či církví. (ČSÚ, 2021).

Z uvedených čísel vyplývá, že malotřídní školy mají v průměru tři třídy, do kterých dělí vedení školy zpravidla pět ročníků prvostupňového vzdělávání.

2.2 PODPORA HUDEBNOSTI ŽÁKŮ MALOTŘÍDNÍMI MATEŘSKÝMI ŠKOLAMI

Podporou hudebnosti rozumíme jakoukoli pomoc žákům za účelem zlepšení jejich vokálních, poslechových, instrumentálních a pohybově hudebních dovedností. Umělecké vzdělávání je součástí kurikulárních dokumentů na základě RVP.

Malotřídní mateřské školy se řídí RVP určeným pro předškolní vzdělávání. Cílem mateřských škol však není poskytnout určitý stupeň vzdělání, ale mají podněcovat k rozvíjení hudebnosti a získat si vztah k hudbě. Žáci mohou formou dětských říkanek, pohybových aktivit s hudebním pozadím naučit se slyšet rytmus, pobrukovat si, porozumět významu frází, vnímat náladu a vytvářet si vztah k umění.¹⁹ V RVP pro předškolní vzdělávání se výtvarné, hudební, pohybové a dramatické činnosti zařazují do několika vzdělávacích oblastí:

¹⁸ EMMEROVÁ, Kateřina. *Malotřídní školy a faktory ovlivňující jejich existenci a fungování* [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-03-18]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. Dostupné z: <https://theses.cz/id/h1nt1h/>.

¹⁹ ZEŽULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 39.

-
- Dítě a jeho tělo
 - Dítě a jeho psychika
 - Dítě a ten druhý
 - Dítě a společnost
 - Dítě a svět²⁰

Učitelé malotřídních mateřských škol by se měli při hudebních činnostech zaměřit na jistou hudební připravenost dětí před vstupem do školy. Sedlák předškolní hudební činnosti rozvádí v knize *Hudební vývoj dítěte*.²¹

U základních škol již hovoříme o povinném vzdělávání v oblasti *Umění a kultura*, kterou blíže specifikuje RVP pro základní vzdělávání. Kromě již uváděných výstupů může české vzdělávání nabídnout například dramatickou výchovu, filmovou, audiovizuální výchovu či taneční výchovu formou doplňujících vzdělávacích oborů. Některé základní školy již poskytují tyto rozšířené osnovy hudebního vzdělávání jako nepovinné vyučovací předměty či kurzy. Učitelé mají možnost integrovat tyto oblasti do ostatních předmětů.

Malotřídní školy nepůsobí na venkově pouze jako vzdělávací instituce, ale díky svému postavení výrazně ovlivňují sociální klima a zlepšují kvalitu života na vesnici. Oproti úplným městským školám mají malotřídky výsadní postavení, protože jsou jediné v obci. Žáci pravidelně přispívají ke zkvalitnění kulturního žití na vesnici. Po ukončení prvostupňového vzdělání jsou žáci součástí projektů, které zlepšují úroveň obce a mnohem snáze se zapojují do plánování kulturních akcí pořádaných obcí.²² Veřejná hudební vystoupení vedou minimálně k rodičovskému hodnocení hudebních dovedností žáků, případně konzultují s učitelem vhodnost dalšího hudebního vzdělání třeba na ZUŠ či mimoškolních kroužcích jako jsou hodiny hry na nástroj či zpěv. V ČR se dle veřejného atlasu škol nachází přes 500 škol nabízejících umělecké vzdělání v oboru výtvarném, hudebním, literárně-dramatickém či tanečním.

²⁰ Umělecké vzdělávání, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání) [online]. Copyright © [cit. 25.01.2023]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/uv.html>

²¹ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte*. Praha: Supraphon, 1974. 1. vydání.

²² TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Malotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. s. 125-130.

3 VÝUKOVÉ STRATEGIE V HUDEBNĚ VÝCHOVNÉ PRAXI MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL

3.1. CHARAKTERISTIKA VÝUKY HUDEBNÍ VÝCHOVY NA MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE

„Při výběru učiva bychom měli vycházet z toho, co (a jak) vlastně chceme u žáka rozvíjet a usilovat o to, abychom dokázali skloubit jeho aspirační úroveň s jeho konkrétními možnostmi.“²³ Vizitkou každého dobrého učitele jsou vynikající organizační činnosti a u malotřídních škol to platí dvojnásob. Holasovo tvrzení není však vždy proveditelné v HV na 1. stupni malotřídní školy. Zároveň není vhodné stoprocentně lpět na rozdělení činností na ročníky, které se v dané hodině vyučují. Rozvíjení konkrétních dovedností lze prakticky provést až po společném nácviku, a to rozdělením na skupinky či rovnou na třídy. Dobrým příkladem jsou pěvecké činnosti či správné používání hudebních nástrojů. Zprvu celou píseň naučíme celou třídu a jakmile vycítíme, že můžeme zvyšovat úroveň náročnosti, nabízí se využít starší žáky se zkušenostmi z předchozích školních let. Ty zapojíme jako *asistenty učitele* a urychlíme tím celý nácvik. Častěji se proto využívá skupinová práce.

Skupiny již mohou svým způsobem pracovat s individuálními potřebami každého z žáků, učitel je však stále průvodcem hodiny. Učitel každé skupině vysvětlí provedení činnosti, při tom však zohledňuje kritérium přiměřenosti, srozumitelnosti, pestrosti a esteticko-výchovné hodnoty.²⁴

Učitel poskytuje individuální přístup především žákům s dobrým hudebním cítěním, kterým nabízí například sólový projev, ostatním žákům během výuky hlídá správné držení těla, artikulaci a správnou techniku zpěvu. Učitel poskytuje individuální přístup žákům se SVP, ty po celou dobu výuky vede k lepším výsledkům, méně častěji tuto péči provádí asistent pedagoga.²⁵

Na malotřídní škole je téměř nutností sestavit si alespoň bodově plán každé vyučovací hodiny. Dle ŠVP si učitel může sestavit tematický plán, kterým se řídí po celý

²³ HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. s. 43.

²⁴ HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. s. 4.

²⁵ Asistent pedagoga je poskytován žákům se SVP vždy dle doporučení PPP s uvedením úvazku asistenta pedagoga. Hudební výchova mnohdy nespadá do hodin, na které je čerpán úvazek asistentů.

školní rok. Tematický plán je velkým pomocníkem při plánování jednotlivých vyučovacích jednotek a pomáhá si dopředu rozvrhnout cíle, které mají být za celý školní rok naplněny. Při sestavování tematického plánu zohledňujeme rozmanitost výuky, úroveň žáků a rovnoměrné zastoupení vokálních, poslechových, instrumentálních a hudebně pohybových činností. Výhodou malotřídní školy je, že učitel hudební výchovy vyučuje zároveň ostatní předměty daného ročníku, tzn. využití mezipředmětových vztahů je četnější než na úplné škole a hudební cítění je rozvíjeno nejen v hodinách hudební výchovy. Učitel by si měl dopředu rozvrhnout téma, metody, organizační formy práce, kterými dosáhne stanovených cílů vyučovací jednotky.

I při výuce hudební výchovy doporučuji připravit si samostatnou práci pro žáky pracující v rychlejším tempu. Pokud se učitel věnuje jednotlivým ročníkům odděleně, zabráníme tím zbytečným prodlevám a zvýšenému ruchu, který může po dokončení zadané práce nastat.

U vokálních a poslechových činností se mi osvědčilo realizovat zpočátku společný nácvik a poté zohledňovat potřeby jednotlivých ročníků včetně výstupů. Po úspěšném společném nácviku plním cíle jednotlivých ročníků. Instrumentální a pohybové činnosti učím vždy společně, důležité je domluvit se na počátku školního roku s vedením školy na rozdělení celého prvního stupně na skupiny, ve kterých bude probíhat HV. Na naší škole se projevilo jako úspěšné kombinovat 1. a 2. ročník do jedné skupiny a 3. – 5. ročník do skupiny druhé. Konkrétní příklady činností do výuky jsou proto děleny ve většině případů do těchto skupin.

3.1.1 VOKÁLNÍ ČINNOSTI

Vokální činnosti žáků na malotřídní škole vychází z všeobecných didaktických zásad HV.²⁶ Metody a formy výuky na malotřídce jsou uzpůsobeny tak, aby vyhovovaly odlišné úrovni vokálních dovedností každého ročníku. Průběh samotné výuky vyžaduje náročnější organizaci. I přesto se průběh výuky opírá o osvědčené postupy hudební didaktiky.

Pěvecké aktivity na malotřídní škole vyplňují většinu hodiny HV v kombinaci s poslechovými, instrumentálními i pohybovými činnostmi, bývají tedy základem každé

²⁶ Např. podle: SEDLÁK, František a Rudolf, SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Kap. 9.

aktivitu. Inspiraci často hledám v učebnicích, nebo se mi osvědčily učebnice didaktiky hudební výchovy od autorů F. Sedláka²⁷ nebo J. Synka.²⁸

Mezi vokální činnosti v hodinách řadím:

- správné držení těla při zpěvu
- regulaci dynamiky zpěvu
- přiměřené otevírání úst se správnou artikulací
- nádech a prodloužený výdech
- měkké nasazení tónu a nácvik hlavového tónu
- výslovnost koncových souhlásek
- vázání tónů
- dělení slov na slabiky, výslovnost souhláskových slabik²⁹

Při výuce HV se pravidelně setkávám se situací, kde je skupinka starších žáků zkušenější a nyníjší nácvik pro ně může působit nudným dojmem. Zatímco na úplné škole učitel učí jeden ročník, učitel je tedy jediný v *roli učitele* a je odpovědný za naučení nových dovedností, na malotřídní škole je výhodou postavit právě starší žáky do pozice učitele a zúročit jejich dovednosti ve spolupráci s mladšími žáky. Vyučovací hodiny pro žáky bývají zábavnější a mnohdy spolupráce ročníků usnadní práci učiteli, ten má nyní roli průvodce. Podle mých zkušeností má tento systém opakování s novými přicházejícími ročníky pozitivní vliv na žáky, tím spíše si lépe utuží nabyté dovednosti. Téma hodiny je stejné pro všechny ročníky a učitel postupně dle možností žáků upravuje náročnost vokálních dovedností. Se všemi žáky prvního stupně u vokálních činností pracuji dle druhu aktivity na koberci v kruhu nebo při zpěvu přímo ve stoje. Správné držení těla, výslovnost či vázání tónu raději cvičím ve stoje, žákům se ve vzpřímené pozici lépe dýchá a více se soustředí na zřetelnost projevu. V leže se dobře pracuje při dýchacích cvičeních. Všechny tyto činnosti lze opravovat během zpívání a děti už jsou v podstatě naučené na oční kontakt reagovat a

²⁷ SEDLÁK, František a Rudolf, SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

²⁸ SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004.

²⁹ PECHÁČEK, Stanislav, Hana VÁŇOVÁ, Libuše KURKOVÁ, Živana VAJSAROVÁ, Emil HRADECKÝ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Karolinum, 1991. s. 54.

uvědomí si chybu samy. Převážně využívám písně z doporučených učebnic Hudební výchovy, například od Liškové. Tento výběr doplňuji o tematické písně různých období, u 1. – 3. třídy využívám skladby v rozsahu $c^1 - a^1$, u vyšších ročníků zapojuji hlasový rozsah i níže než c^1 .

Metody vokálních činností

Vyučování je započato zpravidla rozhovorem o tématu písně. Rozhovor nebývá dělen na ročníky, jedná se tedy o společnou práci. Následně aplikuji praktické provedení. Vokální činnosti doprovázím vzorovým zpěvním projevem. Mezi vokální činnosti řadím například dechová cvičení, nácvik nádechu a prodlouženého výdechu a artikulaci. Tato cvičení už jde dle typu aktivity dělit na skupiny, kde si žáci navzájem vypomáhají.

Formy výuky

Z dotazníkového šetření (viz [kap. 4.5.](#), otázka č. 9) bychom mohli vypočítat převládající hromadnou formu výuky, téměř polovina učitelů upřednostňuje skupinovou výuku. Individuální přístup není v takové míře realizován, lze z toho soudit, že žáci se dobře učí od zkušenějších žáků. Proto v následných ukázkách kombinuji hromadnou formu výuky a posléze dělím na skupiny žáků tak, abych vyhověla odlišné úrovni dovedností.

3.1.1.1. Příklady vokálních činností při spojení dvou a více ročníků

Dechová cvičení

Dechová cvičení pomáhají žákům upevnit si správné návyky dýchání při zpěvu. Průběh nácviku obsahuje tichý hluboký nádech nosem, zadržetí dechu a plynulý výdech. Učitel během nácviku kontroluje dýchání do bránice a případný zlovyk zvedání ramen. Uvádím osvědčená cvičení včetně možného postupu pro konkrétní ročníky. Aktivitu začínám vždy společně a až poté rozdělují skupinám obdobné úkoly v rámci aktivity.

- **Foukání do větrníčku/květiny/pampelišky před obličejem**

Společně se položíme na záda, zhluboka se nadechneme nosem (hlídáme, aby žáci nezvedali ramena) a ústy pomalu vydechujeme do větrníčku.

Návrh pro 1. a 2. ročník:

1. ročník – Žáci leží na zádech, učitel kontroluje případné zvedání ramen při nádechu. Hluboký nádech nosem, pomalý plynulý výdech ústy.

2. ročník – Žáci leží na zádech, učitel kontroluje případné zvedání ramen při nádechu. Hluboký nádech nosem, pomalý přerušovaný výdech ústy na rytmické upozornění.

Posléze všichni pomalým plynulým výdechem foukají do pampelišky.

- **Citoslovce *hmm* nebo *áá***

Společně se nadechneme (hlídáme ramena) a vydechneme pomalým vyslovením citoslovce *hmm* a přejdeme do *áá*. Touto aktivitou poslouchám i správné intonování skupinek, starší děti již zvládají větší soustředěnost na své provedení zpívaného tónu.

Návrh pro 3. – 5. ročník:

3. ročník – Žáci společně s učitelem zkusí držet se citoslovce *hmm* na tónu g^1

4. ročník – Zvolíme vedoucího skupiny, který dobře intonačně ladí a zkusí na pokyn vyslovit citoslovce *hmm* na tónu e^1

5. ročník – Zvolíme vedoucího skupiny, který dobře intonačně ladí a zkusí na pokyn vyslovit citoslovce *hmm* na tónu c^1

Společně po nácviku tónů si s žáky zopakujeme pojmy *crescendo* (prodloužení) a *decrescendo* (zeslabení), a rovnou vyzkoušíme zeslabení. Na povel začnou všechny skupiny paralelně intonovat daný tón na citoslovce *hmm* a postupně zeslabují na citoslovce *áá*. Jako oporu využijeme zobrazení v taktech, aby byl jasný přechod z *hmm* na *áá*. Pokud žáci dobře intonují, krásně vyzní akord.³⁰

Hlasová hygiena – rozezpívání

- **Já, jé, jí, jó, jú**

Společně si zazpíváme slabiku *já* na tóny $c^1, d^1, e^1, f^1, g^1, f^1, e^1, d^1, c^1$

1. třída + 2. třída – Zpívá $c^1, d^1, e^1, f^1, g^1, f^1, e^1, d^1, c^1$ vázaně na slabiku *jáááá*

³⁰ TAYLOR, Daniela, Božena KÜFHABEROVÁ, Jiřina JIŘIČKOVÁ a Iva ŠPINLEROVÁ. *Hravá hudební výchova 3: pro 3. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2021.

3. třída – Zpívá c¹, d¹, e¹, f¹, g¹, f¹, e¹, d¹, c¹ s každým novým tónem vysloví *já, já, já, já, já*
Slabika *já* je jednodušší na výslovnost, po uváděném cvičení můžeme zvýšit tóninu a změnit vyslovovanou slabiku.

Artikulační cvičení

- **Holka modrooká**

Nejprve si společně zazpíváme píseň *Holka modrooká*.

3. třída – Zpívá píseň tak, že všechny samohlásky jsou nahrazeny hláskou A

Píseň bude znít: *Halka madraaká, nasadavaj a pataka,*
halka madraaka nasadavaj tam.

4. třída – Zpívá píseň tak, že všechny samohlásky jsou nahrazeny hláskou U

3. třída – Zpívá píseň tak, že všechny samohlásky jsou nahrazeny hláskou O

4. třída – Zpívá píseň tak, že všechny samohlásky jsou nahrazeny hláskou R

Píseň bude znít: *Hrllkr mrdrrkr nrsrdrvj r prtrkr*
hrllkr mrddkr nrsrdvr trm

Intonační cvičení

Intonační činnosti především v prvním období s žáky cvičím společně, protože je pro tyto žáky náročné udržet pozornost a je pro ně zatím náročné zpívat v odlišných tóninách. U druhého období zapojuji písně, kde si mohou skupiny třeba odpovídat nebo dělím sloky na části. Pěveckému nácviku nové písně se věnuje celá třída současně, nejčastěji **imitační nápodobou**. Po motivačním rozhovoru či říkance si učitel rozestaví žáky dle ročníků, aby posléze mohl kontrolovat úroveň naučené písně. Imitace probíhá předzpíváním písně učitelem, posléze po částech žáci opakují po učiteli. Pokud žáci píseň již ovládají, může se za doprovodu učitele věnovat jeden ročník zpěvu, zbylí žáci užívají například hudební nástroje nebo doplňují zpěv tancem. Druhým způsobem je **intonační nácvik**, ten je však na malotřídní škole méně užívaný. Nácvik probíhá čtením zapsaných not v notové osnově, melodizujeme s pomocí slabik. Zpěv intonační metodou je vhodný aplikovat až v momentě, kdy žáci mají osvojené intonační dovednosti, např. pomocí

opěrných písní a čtení not dle výšky a délky tónů. Prakticky učím od 1. ročníku pouze imitační metodou, až v průběhu prvního ročníku vysvětluji význam zápisu not a jejich podoby v notové osnově. Jedná se o takový matematický úkol, který procvičuji s jednotlivými ročníky hromadnou formou u tabule a poté formou samostatné práce. Prvňáčci intonační metodu zvládají u jednodušších písní, kde se vyskytuje stejný rytmus u celé písně, třeba jen čtvrtové a půlové noty, např. *V zahradě na hrušce*. U starších žáků už pracuji s délkou, a to kombinovatelností délky not i pomlk ([příloha č. 7](#)).

Ve většině malotřídních škol se však setkáme s modelem výuky, kde žáci všech ročníků zpívají jednu píseň najednou, učitelé prohlubují jejich dovednosti společně s předpokladem zvýšení náročnosti v následujícím školním roce. Tento model však nelze aplikovat v hodinách HV, kde je například 1. a 4. ročník, jelikož jejich úroveň všech hudebních dovedností je velmi rozdílná.

Pokud je úroveň žáků ve vokálních činnostech na vyšší úrovni, můžeme přejít k dalším činnostem rozvíjejícím jejich vokální dovednosti. Například kánony, u nás oblíbené *Bejvávalo*, *Červená se line záře*, *Jede, jede, poštovský panáček* či dvojhlasy, kombinace dvou stejně rytmických písní, ty vedou žáky ke zvýšení jejich koncentrace, soustředěnosti, zároveň i vývoji poslechových dovedností.

Pro špatně intonující děti se mi osvědčila Danielova metoda nápěvkových písní.³¹ První tóny písní pomáhají žákům orientovat se v notovém zápisu a následné melodizaci. Ráda ji využívám na lidových písních, které jsou pro žáky dobře zapamatovatelné: 1. st. *Kočka leze dírou*, *Ovčáci čtveráci*; 2. st. *Dívča, dívča*; 3. st. *Halí belí*; 4. st. *Oči, černé oči*; 5. st. *To je zlaté posvícení*; 6. st. *Ach není, tu není*; 7. st. *Pasla som ja husku v lese*; 8. st. *Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku*.

Pěvecké činnosti kombinuji s poslechovými aktivitami, které žáky dovedou k rozlišování výrazových prostředků. Volím tedy aktivity, které pomůžou dobře rozlišit výšku tónů, klesavou či stoupavou melodii, sílu a barvu. Poznávání výrazových prostředků je pro žáky poměrně snadné a zábavné. Příkladem cvičení z malotřídní HV:

- Klesavá / stoupavá melodie – Jeden ročník zpívá s učitelem c, d, e, f, druhý ročník dozpívá g, f, e, d, c; nebo učitel zazpívá píseň *Kočka leze dírou* a žáci zakřičí „ted“

³¹ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Ostrava: Montanex, 1992.

v momentě, kdy začne melodie klesat. Lýskova fonogestika může sloužit jako opora pro žáky.³²

- Forte/piano – Děti mají rády aktivitu podobnou hře *Přihorívá, hoří*. Skupina žáků jde za dveře, se zbytkem skupiny schováme ve třídě nějaký předmět. Dopředu se domluvíme, jakou píseň budeme při jejich návratu zpívat. Na povel žáci vejdou do třídy a hledají předmět. Ostatní dle vzdálenosti od předmětu zpívají píseň silně (když je blízko), středně silně (přibližuje se), slabě (daleko od předmětu).

- Odpočinková aktivita – Společně si zazpíváme tři oblíbené písně, v tomto případě střídám doprovodné nástroje – kytara, klávesy či CD podklad. Každá třída vytvoří ilustraci k písničce. Ilustrace si schovávám a na hodinách informatiky, když starší žáci pracují v textových dokumentech, si tvoříme školní zpěvník (ukázky ilustrací: [příloha č. 5](#)).

3.1.2 POSLECHOVÉ ČINNOSTI

Hlavním cílem poslechu hudby ve škole je vést žáky k porozumění a uvědomělému poslechu, jinak řečeno rozumět „řeči hudby“, chápat význam a funkci užitých hudebně vyjadřovacích prostředků. Poslechové činnosti provádím se všemi žáky z obou odlišných ročníků najednou. Při realizaci VJ je však nutné si uvědomit odlišnou úroveň poslechových dovedností žáků a učitel si proto musí připravit, jaké prvky skladby bude hodnotit jedna skupina a jaké prvky další skupina.

1. ročník bezpečně rozezná melodii stoupavou a klesavou, rozpozná skladbu při opakovaném poslechu a odliší ji od jiných, zde už funguje krátkodobá paměť.
2. ročník popisuje náladu, představuje si situace, ve kterých se skladba odehrává (žert, smutek, veselost), také uvádí první výrazové prostředky (rychle-pomalou, silně-slabě).
3. ročník začíná vnímat gradaci skladby, slyší repetice a kontrasty skladby, rozpozná již nějaké nástroje.

³² LÝSEK, František. *Vokální intonace a rytmus*. Praha: SPN, 1955. s. 4.

4. ročník slyší melodickou linku, pohybem ruky či prací s notovou osnovou vysvětlí a dokáže alespoň přibližně zakreslit zvyšování či snižování slyšených tónů, na nástrojích drží rytmickou linku stejně jako ve skladbě, rozliší nástroje dle barvy a zvuku.

5. ročník pracuje s notovou osnovou při poslechu hudby, rozliší hudební nástroje a roztrídí je do skupin, vyjádří výrazové prostředky písně.

Při plánování poslechových činností využívám přiložená CD k oblíbeným učebnicím, ze kterých čerpám. Patří sem například učebnice *Hudební výchova* od Marie Liškové a Lukáše Hurníka (Praha: SPN)³³, nebo *Hravá hudební výchova* od autorů D. Taylor, B. Küfhaberová, J. Hlavová, B. Knopová a J. Antoňů (Praha: Taktik)³⁴.

V první řadě seznámím děti se záměrem, s tématem poslechové činnosti krátkou motivační řečí, kde se žáci ponoří do určitého období, uvědomí si souvislosti a předpoklady vzniku skladby. Míním tím například období, základní informaci o autorovi a jeho životě. Žákům tento úvod pomůže se zorientovat a zaměřit se na výraznější znaky skladby. Poslech skladby realizuji vždy v několika opakováních.

Než začneme s poslechem, zadám jednotlivým ročníkům, na co se mají při poslechu soustředit, např. 3. ročník poslouchá gradaci hudby, při druhém poslechu až bude skladba na vrcholu zvednou červenou kartu, 4. ročník poslouchá hudební nástroje, 5. ročník poslouchá tempo skladby, dynamiku, popisuje náladu skladby.

Po prvním poslechu si společně odpovíme na zadané otázky. Rozebereme například, na co mohl skladatel při skládání myslet, jak se cítil. Pokud se jedná o vokalizovanou skladbu, zkouším s žáky rozebrat i význam textu, který jim poté ukáži, například u operních skladeb není vždy dobře rozumět, a použijeme jej i jako oporu k druhému i třetímu poslechu. Po druhém poslechu diskutujeme o ději, který se odehrává ve skladbě, zda již lépe s textovou oporou porozuměli slovům ve skladbě. Ve třetím poslechu zapojuji jiný typ aktivity, kterým doprovodíme píseň, u prvňáčků a druháčků je oblíbený tanec s šátky a u starších dětí spíše hra na nástroj či pohyb těla vyjadřující gradaci skladby.

³³ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998.

³⁴ TAYLOR, Daniela, Božena KÜFHABEROVÁ, Jana HLAVOVÁ, Blanka KNOPOVÁ a Jana ANTOŇŮ. *Hravá hudební výchova 1: pro 1. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2020.

K poslechovým aktivitám bych zařadila i hudební besedy či návštěvu divadla. Do naší školy přijíždí jednou za rok kytarista, který výborně dětem představuje úplné prvopočátky vzniku kytary, zahraje na méně častou mandolínu či banjo, velmi poutavý výklad doplňuje výbornou hrou na nástroj, nakonec využije i akustickou a elektrickou kytaru. Děti si sice hru na nástroj v tomto případě nevyzkouší, mohou si však osahat materiály, ze kterých se kytary vyrábí, a hlavně poslouchají jedinečné zvuky, které jsou pokaždé jiné, i když jsou to vše strunné nástroje. V divadlech mají možnost zaspívat si společně s herci či poslouchat poutavý příběh nebo se jen rytmicky pohupovat do rytmu písní.

3. 1. 2. 1. Příklady poslechových činností při spojení dvou a více ročníků

Uváděné příklady poslechových činností jsou osvědčené z praxe na malotřídní škole. V příkladech se opírám o učebnice *Hudební výchovy* od Marie Liškové a Lukáše Hurníka. Používám je však pouze jako oporu pro mě, jako učitele, pro žáky prvního stupně nejsou, dle mého názoru, natolik poutavé. Obsahují však mnoho návrhů na motivaci před poslechovými činnostmi a následnou práci s poslechem, proto jsou pro mě první volbou.

Aktivita: *Kozel, Jaromír Nohavica (LIŠKOVÁ, Hudební výchova)*

Určeno pro: 3., 4. ročník

Průběh poslechové činnosti:

Před poslechovou činností tematicky žáky motivuji básničkou, rytmickým cvičením či rozhovorem. Následně žákům dle ročníků specifikuji úkoly pro 1. poslech, aby se mohli soustředit na konkrétní prostředky či obsah. Po prvním poslechu diskutujeme o správnosti odpovědí. Před 2. poslechem ukáži žákům notový zápis a zadám úkoly pro 2. poslech, následně prověřuji správnost odpovědí. 3. poslech již kombinuji s pěveckým doprovodem žáků.

Motivace: hromadná diskuze: Co má kozel společného s vlakem?

Úkoly:

3. ročník	1. poslech: O čem píseň byla? Co udělal kozel špatně?
	2. poslech: Najdi ve skladbě slova, která se mezi sebou rýmují.
4. ročník	1. poslech: O čem píseň byla? Co udělal kozel špatně?

2. poslech: Jaké noty (podle délky) můžeme ve skladbě najít, jaké úseky písně jsou melodicky stejné?

Aktivita: *O hluchém bubnu, Ilja Hurník (LIŠKOVÁ, Hudební výchova)*

Určeno pro: 2. – 4. ročník

Průběh poslechové činnosti:

Téma hodiny je *orchestr*. Na úvod motivuji žáky uvedením do tématu, vysvětlím žákům, co orchestr je a kdo orchestr vede. Poté navedu žáky k básnickému prostředku personifikace, a podsouvám žáky k představě, jaké by to bylo, když by si hudební nástroje povídali mezi sebou. Po rozhovoru pouštím ukázkou: *Příběhy jedné kapely – O hluchém bubnu*³⁵ (Na pozadí vždy nechávám pár informací o skladateli).

Motivace: rozhovor – Co je orchestr? Když si povídají neživé věci.

Úkoly:

2. ročník	1. poslech	O čem příběh byl?
	2. poslech	Čím byl buben zvláštní oproti jiným nástrojům? Namaluj ilustraci k pohádce.
3. ročník	1. poslech	Jaké nástroje jsme v ukázce slyšeli?
	2. poslech	Co je trojhlas? Namaluj orchestr.
4. ročník	1. poslech	Uvítací píseň flétny a harfy – moll nebo dur?
	2. poslech	Vypracování pracovního listu (ukázka PL: příloha č. 4).

Po poslechové činnosti společný zpěv *Muzikanti, Stála basa u primasa*.

Aktivita: *Zvuky a tóny kolem nás (LIŠKOVÁ, Hudební výchova)*

Určeno pro: 1. - 3. ročník

³⁵ Příběhy jedné kapely – O hluchém bubnu – YouTube [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DN81z5CFyI8>

Průběh poslechové činnosti:

Žáky rozdělím do skupin dle ročníků, každá skupina si zvolí svého zapisovatele. Žáci poté společně diskutují, poslouchají přehrávané zvuky, zaznamenávají odpovědi na papír. Vyhodnocení práce probíhá společně vč. opětovného poslechu. S žáky tímto procvičuji zvukovou analýzu, zároveň rozvíjím sociální a komunikační dovednosti, např. ve skupině prosazují své názory. Žáky dopředu upozorním na možnou podobnost zvuků, například rozlišení deště a kapek. (Záznam odpovědí – [příloha č. 6](#)).

3.1.3 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

Hra na nástroje by měla být každodenní rutinou hudební výchovy. Výbavou každé hudební třídy bývá minimálně základní sada Orffových nástrojů, u nás máme k dispozici i oblíbené plastové trubky boomwhackers či nástroje vyrobené žáky. Na naší škole zprostředkováváme také mimoškolní hudební kroužek hry na flétnu, některé děti tedy užívají i tu. Mají význam pro správné cítění rytmu, rozvíjí motoriku žáků a koordinaci sluchového vnímání s motorickým projevem dítěte. Zapojení nástrojů do výuky na malotřídce probíhá v kombinaci s poslechovými činnostmi. Projevit se v této oblasti mohou i děti málo hudebně rozvinuté, rozvíjí jejich hudební sluch, podporují zpěv a zlepšují intonaci žáka. Ve spojení s pěveckými, poslechovými a hudebně pohybovými činnostmi dokonale motivují a aktivují žáka ve vyučovací hodině.

Slovní **metoda** je v instrumentálních činnostech užitá jen ve formě průvodního slova, převažují však praktické činnosti při manipulaci s nástroji, experimentuje se se zvukem a produkuje se nějaký doprovod. **Forma** výuky je hromadná a posléze skupinová.

Během obou období se zaměřuji na hru na nástroj, kterou mají žáci použít jako doprovod písně či její reprodukci, a to ve správném rytmu a s oporou o notový zápis.

3. 1. 3. 1. Příklady instrumentálních činností při spojení dvou a více ročníků

Mezi nejčastěji užívané instrumentální činnosti patří hra na tělo, kterou lze výborně využít právě v malotřídni hudební výchově. Oblíbené tleskání, luskání, pleskání, dupání do rytmu písní aktivně zapojí žáky všech ročníků. Pod vedením učitele vzniknou rytmické hry a doprovody různých písní. Sedlák tuto část *tělového* instrumentálního nácviku považuje


za nezbytnou průpravu k následné hře na nástroj.³⁶ Jak bylo uváděno, každá pěvecká aktivita lze doprovodit hudebními nástroji, využívám je pro ucelené skupinky dětí a učíme se zároveň poslouchat nejen píseň, ale i ostatní kolem sebe a dělit píseň na takty. Skupinkám to poté umožňuje používat pravidelně nástroj na určitou dobu v taktu.

Např.:

- V zahradě na hrušce v 3/4 taktu s pomocí dřívěk vyťukáme 1. a 2. dobu, 3. dobu doplním trianglem V za-hra-dě na hruš-ce se-dá-vá kos-_-.
- Žáci prvního ročníku by začali vytleskáváním do rytmu, pomlky by mohli vyplnit žáci třetího ročníku. Oporou by byl opět notový záznam a poukázání na značky not a pomlk. Rozvíjíme nejen znalosti hudebních značek, ale i sluchové vnímání a rytmické cítění žáků.
- Každá skupina 8 žáků (pokud píseň zabírá celou oktávu) ztvární vybranou píseň na boomwhackers, jiné skupiny zatím mohou samostatně pracovat na ztvárnění jiné písně pomocí Orffových nástrojů či sady bubínků.

Pod naším okýnkem

●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
POD	NA	ŠÍM	O	KÝN	KEM	ROS	TOU	TAM	DVĚ	RŮ	ŽE	
●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
POD	NA	ŠÍM	O	KÝN	KEM	ROS	TE	TAM	STĚP			
●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
JSOU	NA	NĚM	JA	BLÍ	ČKA	TR	HÁ	JE	AN	ČÍČ	KA	
●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
JSOU	DO	BRÁ	JSOU	SLAD	KÁ	JSOU	JA	KO	MED			

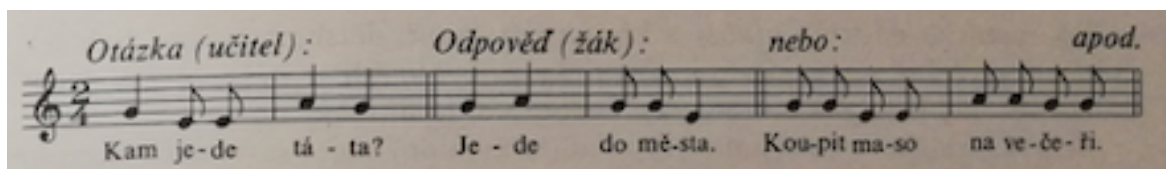


Obr. 1 - Doprovod na Boomwhackers - Pod naším okýnkem

V jedné vyučovací hodině využívám lepší úroveň hudebně zdatnějších žáků či žáků z vyššího ročníku, kteří si tímto nácvikem již prošli a jsou jakýmsi vedoucím a dirigentem své skupiny. Dirigent má na starost své seskupení muzikantů a je pro ně hlavní rytmickou oporou. Totéž platí i u rytmických her „na otázku a odpověď“. Zpočátku proběhne

³⁶ SEDLÁK, František a Rudolf, SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

společný nácvik. Učitel například na dřívka hraje s oporou o notový zápis ve dvoučtvrtovém taktu a žák odpovídá. Na malotřídce se nabízí využít opět oddělení. Formou hry můžeme vymýšlet i jiné otázky a odpovědi, poskládat si jinou melodickou linku a kombinovat hru na nástroj s vokálními činnostmi.



Obr.2 - Melodická hra na otázky a odpovědi (Sedlák 1988, str. 193)

- Otázka a odpověď s kelímky – Každá skupina vytvoří dle své fantazie pětivteřinovou sestavu s kelímkem, hrají s ním na stole (posouvají, nadzvedávají, pokládají) a vytváříme mezi žáky „battle“ – jedna skupinka předvede a druhá na to odpovídá svou sestavou.

Do naší malotřídní školy každoročně zveme bubenickou skupinu, která s sebou pro děti přiváží pro každého jeden dřevěný buben (perkuse) a společně se učí hrát, vytvářejí různé rytmy, děti v rámci některých částí besedy musí poslouchat rytmus, který posléze opakují. Pro děti jsou tyto besedy velmi zábavné a inspirující.



Obr. 3 - Foto Daniela Bubeníčková

3.1.4 HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

Hra na tělo, kterou jsem zmiňovala i v instrumentálních činnostech, je ze své podstaty především hudebně pohybovou činností. Tyto aktivity užívám jako podskupinu vokálních, instrumentálních i poslechových činností. Realizuji je hromadnou i skupinovou formou výuky, doplňuji o slovní metody a poté děti prakticky napodobují, předvádějí, pozorují či manipulují s předměty.

3. 1. 4. 1 Příklady hudebně pohybových činností při spojení dvou a více ročníků

- *Na tý louce zelený* – Společně si zpíváme celou píseň a poté zpíváme v několika opakováních, postupně slova nahrazujeme pohybem.

Louka – Ukážeme kolečka na zemi, *zelený* – ukážeme na něco zeleného, *pasou* – ukazujeme rukama u pusy přežvýkávání, *jeleni* – ukážeme růžky na hlavě, *mysliveček* – ukazujeme držení pušky, *kamizolka* – chytíme si límeček a povytáhneme

- *Otec Abrahám* – Společně si zpíváme celou píseň a poté přidáváme pohyb.

Otec Abrahám měl sedm synů, sedm synů měl otec Abrahám.

Oni nejedli, ani nepili, jenom takhle dělali. (Řeknu „pravá ruka“ a opět zpíváme celou píseň a přitom pravou rukou pleskáme do nohy, poté „levá ruka“ a opět celá sloka i s pravou a levou rukou, přidávám libovolně např.: pravá noha, levá noha, ramena, hlava, jazyk.)

- *Petrova studánka* – Společně si zpíváme celou píseň a poté přidáváme pohyb.

Když jsem jednou k Petrově studánce, napít vody se šel,

malou kukačku ve džbánečku kukat jsem uslyšel. (Nyní přidáme pohyb.)

Volala: holala tydyja holala kuku

(holala – 2x plesnutí, tydyja – 1x tlesnutí, kuku – 1x lusk)

Po dozpívání první sloky zpíváme totéž, ale upravíme „pokolikáté“ šel k Petrově studánce:

Podruhé jsem k Petrově studánce, napít vody se šel...

... volala: Holala tydyja holala kuku kuku

(již 2x kuku, s dalšími slokami zpíváme 3x kuku až do 10)

Využití mezipředmětových vztahů má na malotřídce své výhody, učitel má většinou žáky na všechny předměty, ráda tedy vymyslím různé kombinace i v tělesné výchově. Jelikož malotřídní školy nemají vždy natolik rozsáhlé prostorové možnosti,

doporučila bych hudebně pohybové činnosti výrazněji zapojovat v jiných vyučovacích hodinách.

Příklad aktivity pro využití v TV:

- Učitel pošeptá každému žákovi písničku, kterou si musí na povel začít zpívat. Žáci na povel začnou zpívat danou píseň a hledají mezi ostatními zpěváky ty, kteří zpívají totéž, co on.
- Reakce na barvu tónu – Žáci poslouchají barvu tónu hudebních nástrojů. Podle toho, jaký nástroj uslyší, provedou předem stanovený pohyb.
 - kytary – žáci si sednou
 - triangel – stoj na jedné noze
- *Chyť zloděje* – Po prostoru tělocvičny stojí žáci a zavřou si oči. Zloděj stojí na jednom konci tělocvičny a má na noze přivázané rolničky, musí se potichu dostat až na místo určení a prokličkovat nenápadně mezi chytači.
- Rozlišování tempa, dynamiky, výšky tónů
 - rychlé / pomalé tempo = rychlá / pomalá chůze
 - silný / slabý tón = dupání, bouchání / chůze po špičkách
 - vysoký / nízký tón = vytáhneme se do výšky / do pokleku³⁷

³⁷ VISKUPOVÁ, Božena. *Hudba a pohyb*. Praha: Supraphon, 1972.

4 VÝZKUM ZPŮSOBU VEDENÍ A EFEKTIVITY VÝUKY HUDEBNÍ VÝCHOVY MEZI UČITELI MALOTŘÍDNÍCH ŠKOL

V této kapitole se věnuji výzkumu, který jsem cílila na učitele HV malotřídních škol. Podle mého názoru jsou hodiny hudební výchovy často postavené na improvizaci a věřím, že ani nejzkušenějšímu učiteli se nemusí vždy podařit naplnit cíl vyučovací hodiny. Mně se osvědčilo dělat si přípravu na vyučovací hodinu a utřídit si dopředu cíle VJ pro každý ročník. Výzkumem jsem chtěla zjistit osvědčené postupy výuky používané malotřídními učiteli tak, aby plnili výstupy pro jednotlivé ročníky. Jak si rozkládají činnosti a zda je v HV na malotřídní škole možné zohledňovat individuální potřeby žáků.

4.1 PŘEDMĚT A CÍLE VÝZKUMU

Předmětem mého výzkumného šetření bude zjistit postoj učitelů malotřídních škol k přípravám na vyučovací hodinu HV a vytipovat didaktické postupy efektivní výuky, které jsou osvědčené v praxi. Malotřídní vzdělávání je velmi specifické. Pro postavení kvalitní výukové jednotky musí učitelé přihlížet k mnoha faktorům, které ovlivňují její průběh a motivaci žáků k hudebnímu vzdělávání. Samotná tvorba vyučovací hodiny by měla zohlednit aktuální úroveň žáků. Úkolem pedagoga je zapojení činností, které aktivizují žáky a zároveň je nutí přemýšlet, cítit rytmus, melodii, tedy činnosti rozvíjející jejich tvořivost.

Dle mého názoru je v praxi mnoho učitelů, kteří nemají k hudbě takový vztah, aby probouzeli hudební citění u žáků prvního stupně. V průběhu mé praxe jsem se zúčastnila několika hodin hudební výchovy na různých základních školách (nejen malotřídních) a téměř nikdy mi učitelé nesdělili cíle hodiny či jaké dovednosti chtěli využitými aktivitami u žáků rozvíjet. Existuje nepatrná část učitelů, kteří spoléhají na audio podporu, využívají přehrávače s podklady, pouštějí žákům videa a málokdy do výuky zapojí hudební nástroje. Hodinu mají většinou postavenou na sborovém zpěvu bez individuálního rozvíjení dovedností.

Cílem výzkumu je vytyčit konkrétní metody, formy a postupy, které využívají malotřídní učitelé v praxi a vedou žáky ke zlepšení jejich dovedností i přes složitější organizaci vyučovací hodiny HV. Pro dosažení cíle byla využita metoda dotazníku.

Dotazník byl cílen učitelům hudební výchovy malotřídních škol. Předpokládá se tedy, že v odpovědích zohledňují své postavení na malotřídní škole a složitou úlohu v organizační struktuře vyučovací hodiny. Obsahuje tedy otázky i osobnosti učitele, abychom mohli v závěru výzkumu shrnout možné ovlivnění kvality výuky dle délky praxe učitele.

4.2 METODA DOTAZNÍKU

Dotazník pro učitele hudební výchovy plní podobné funkce jako rozhovor. Výhodou je časová úspora a získání téměř stejných informací jako u přímého rozhovoru. Písemná forma je předností, která umožňuje „výzkumníkovi“ se zpětně ohlédnout ke zjištěným informacím a blíže je analyzovat. Nevýhodou je určité nadhodnocení odpovědí od některých respondentů, nelze tedy očekávat stoprocentně přesné informace. Proto se pokusím užívat co nejspřávnější formulaci otázek a předem promyslit cíl každé otázky.

Dotazník může být formulován pomocí otázek *otevřených*, kdy respondent má možnost užít volné odpovědi bez závislosti na předem daných možnostech. Nevýhodou bývá nemožnost automatického zařazení do určité skupiny respondentů. Odpověď si, po pečlivém prozkoumání, musí výzkumník sám projít a provést záznam získaných dat. Patří tím mezi nestrukturovanou formu dotazníku. Druhou možností je tzv. polostrukturovaný dotazník, který kombinuje otázky otevřené a uzavřené. Otázky uzavřené nabízí respondentům výběr z možností.³⁸

Výzkumný dotazník byl vytvořen v elektronické podobě prostřednictvím formulářů Google. Tento způsob umožňuje vytvořit kombinovatelnou strukturu dotazníku. Obsahem byly otázky uzavřené s nabídkou odpovědí (omezené na výběr jedné odpovědi), dále otázky výběrové, tedy s možností volby více odpovědí a otázky otevřené.

Tištěná verze dotazníkového formuláře je v [příloze č. 1](#).

4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A PRŮBĚH VÝZKUMU

V České republice není veřejně dostupná žádná databáze škol zaměřená pouze na malotřídní vzdělávání. Pomocí webového prohlížeče jsem čerpala z webového atlasu škol (www.atlasskolstvi.cz), kde jsem při studování webových stránek všech základních škol Středočeského kraje získala kontakty na malotřídní školy tohoto kraje.

³⁸ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. s. 179.

Na emailové adresy, ve většině případů přímo ředitelům škol, byl zaslán email s žádostí o vyplnění dotazníku pro účely výzkumného šetření této diplomové práce.

Emaily byly odeslány na malotřídní školy v únoru 2023. Výsledky dotazníku byly uzavřeny v březnu 2023. Z celkem 180 obeslaných emailových kontaktů na malotřídní školy vyplnilo celkem 34 respondentů.

4.4 HYPOTÉZY

- *Učitelé malotřídních škol se na vyučovací hodiny HV nepřipravují, spíše v hodinách improvizují, realizují aktivity, které žáky baví nejvíce.*
- *HV je předmětem pro více ročníků v jedné VJ.*
- *Učitelé vědí, kteří žáci se věnují hudbě i ve volném čase.*
- *Převládá společná práce, náročnost aktivit je upravována jen zřídka pro každý ročník ve VJ.*
- *Ve vyučovací jednotce není časový prostor na individuální výuku.*
- *Ve vyučovací hodině se učitelé zaměřují především na pěvecké činnosti, instrumentální, pohybové i poslechové činnosti jsou upozaděny.*
- *Vyskytují se i učitelé HV, kteří nehrají na nástroj.*

4.5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Dotazník je uveden v [příloze č. 1](#). Odpovědi na otázky nebudou zpracovány jednotlivě, nýbrž otázky spolu související shrnu a vyvodím z nich závěr týkající se cíle těchto otázek. U uzavřených otázek přikládám i grafické znázornění pro lepší přehled.

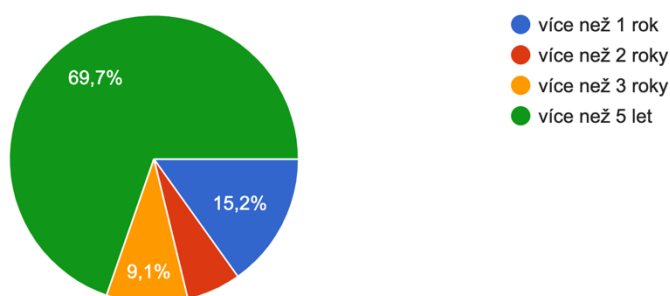
Jsem učitelem/učitelkou hudební výchovy na malotřídní škole (otázka 1)

Necelých 70 % malotřídních učitelů má více než pětiletou praxi ve výuce hudební výchovy. Tento výsledek potvrzuje úroveň učitele HV malotřídního vzdělávání. S ohledem na toto číslo lze předpokládat, že úroveň hudební výchovy je dobrá. Učitelé vědí, jak si poradit s více ročníky v jedné vyučovací hodině. Dobrého učitele dělají nejenom roky praxe, ale také jeho organizační dovednosti a způsob vedení hodin. Tato otázka tedy potvrdila mou domněnku, že na malotřídních školách učí především zkušení učitelé a

považují malotřídní školství jako perspektivní. Druhé místo v tomto přehledu zaujímá 15 % učitelů, ty považují za aktuálně dostudované či začínající učitele v malotřídním vzdělávání. Považuji za úspěch, že takové procento mladých učitelů chce učit na malotřídní škole. Zbýlých 17 % učitelů již potvrzuje, že malotřídní vzdělávání není překážkou a pravděpodobně se chtějí tomuto typu vzdělávání věnovat dále.

1. Jsem učitelem/učitelkou hudební výchovy na malotřídní škole

33 odpovědí



Graf 1 – Délka praxe malotřídních učitelů HV

Příprava na vyučovací hodinu hudební výchovy (otázka 2)

Má hypotéza zněla, že učitelé se nepřipravují na vyučovací hodiny HV a spíše improvizují. ŠVP malotřídních škol je mnohdy utvořen na dlouhé roky dopředu, není pravidelně aktualizován a učitelé, podle mého názoru, nerespektují natolik individuální úroveň hudebních dovedností žáků. Má hypotéza se nepotvrdila. 76 % učitelů uvedlo, že si přípravu vypracovávají alespoň v bodech, přemýšlí nad motivací a formami výuky dle aktuální úrovně dovedností žáků. Tuto bodovou přípravu přisuzuji učitelům, kteří mají už delší praxi v oboru, vědí, jak s žáky pracovat, aby výuka byla co nejefektivnější a už mají osvědčené formy i metody výuky, které využívají v aktivitách HV. 12 % učitelů si zpracovává detailnější přípravu na hodinu. Opět dle výsledku soudím, že většina nových učitelů v malotřídním vzdělávání si raději udělá konkrétní motivaci, konkrétní popis cvičení, konkrétní cíle, protože nemají zatím osvědčené metody, které by plnily cíle hodiny. Proto raději vypracují časový plán, se kterým po celou hodinu pracují. Zhruba 9 % malotřídních učitelů si přípravy nedělá vůbec, jsou si jistí svou rolí učitele, znalostmi i činnostmi, které s žáky dělají, jsou spíše průvodci vyučovací hodiny.

2. Má příprava na vyučovací hodinu hudební výchovy

33 odpovědí



Graf 2 – Příprava na vyučovací hodinu

Více oddělení v jedné třídě a odlišnost výuky (otázka 3)

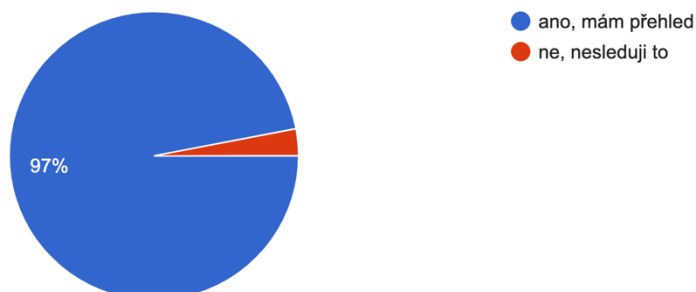
U takto zaměřených otázek se potvrdilo, že hudební výchova se ve většině případů neučí jako například český jazyk či matematika, kde je v jedné třídě více oddělení. Pouhá 4 % učitelů uvedla, že se každému oddělení věnují zvlášť. 55 % učitelů upravuje jeden úkol tak, aby jej každé oddělení zpracovalo dle úrovně svých znalostí a dovedností. Znamená to tedy, že jedno oddělení může zpívat, druhé oddělení do rytmu hraje na nástroje apod. Učitelé se snaží být ve většině případů kreativní a vymýšlet rozdílné činnosti, což považují za výborný výsledek. Zhruba 42 % učitelů sice souhlasí s oddělováním činností a snaží se je zakomponovat do výuky, avšak uvádí, že ne vždy je to možné, proto u nich převládá možnost, kde všichni dělají totéž.

Mimoškolní hudební aktivity žáků (otázka 4, 5)

Malotřídní školy mají rodinnější prostředí, žáci a učitelé jsou si bližší, více o sobě ví. 97 % učitelů potvrdilo, že mají přehled o dalším hudebním vzdělání žáků. Ve většině malotřídních škol je to však jen několik jedinců, kteří se věnují například hře na nástroj či sborovému zpěvu.

4. Máte přehled o tom, zda se žáci hudebně rozvíjí i mimo hudební výchovu na základní škole?
(např.: mimoškolní hudební kroužky, ZUŠ, soubory, kapely, lidové sbory)

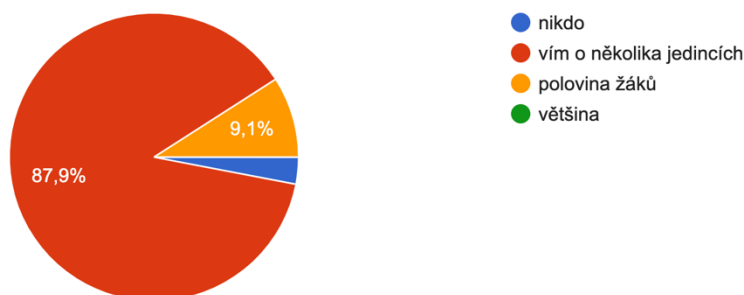
33 odpovědí



Graf 3 – Míra mimoškolních aktivit žáků

5. Kolik žáků, které učíte, se věnuje hudbě i ve svém volném čase?

33 odpovědí



Graf 4 – Mimoškolní aktivity žáků

Prostory a vybavení škol pro výuku HV (otázka 6)

87 % učitelů uvedlo, že nemají uzpůsobenou učebnu pro hudební výchovu. Z toho vyplývá, že do již tak malého prostoru učeben musí učitelé HV ještě najít místo, kde budou hudební nástroje a další pomůcky. Během svého studia jsem se setkala se studenty 1. stupně ZŠ, kteří nepovažovali hru na nástroj v HV za nutnou. Jsem ráda, že většina malotřídních učitelů hraje alespoň na jeden nástroj, který využívají v HV. Je tu však 16 % učitelů, kteří spoléhají pouze na hudební podklady či Youtube videa. 21 učitelů z 34 dotázaných hraje na více než dva hudební nástroje.

Celkem dotázaných 34 učitelů:

Klavír, piano, klávesy	18/34
Flétna	14/34

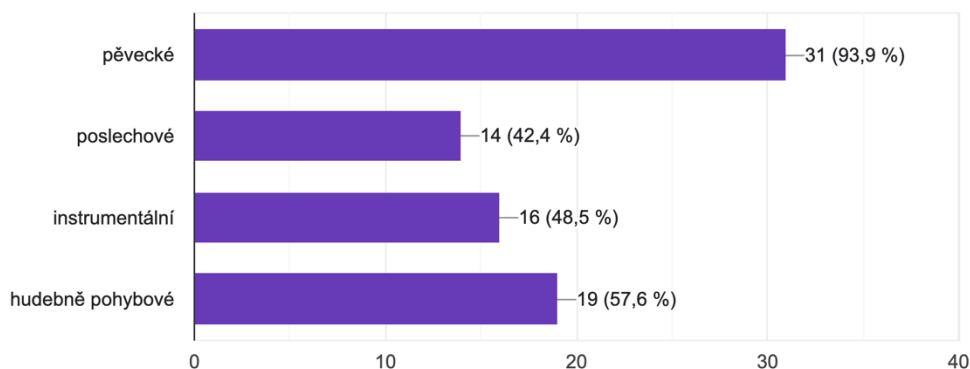
Ukulele	3/34
Kytara	16/34
Housle	1/34

Rozložení hudebních činností při výuce (otázka 7)

Jak bylo hypoteticky předpokládáno, pěvecké činnosti ve výukových jednotkách převládají. Hudebně pohybové činnosti obsadily zcela pochopitelně druhé místo ve využití činností ve VJ. To si vysvětlují zaměřením výuky na 1. stupeň, kde je potřeba žáky učit hrou a pomocí písni a říkanek je motivovat ke zvýšení zájmu o hudební činnosti ve výuce. Upozaděny jsou poslechové a instrumentální činnosti. Instrumentální činnosti by tedy měly být do hodin zařazeny častěji, tak aby všechny činnosti byly rozvíjeny rovnoměrně. Děti již od mladšího věku, kdy začnou být motoricky aktivnější a postupně poznávají, že všechen jejich pohyb a manipulace s různými předměty vyvolávají určitou zvukovou reakci potvrzuje, že žáky práce s hudebními nástroji může rozhodně bavit a mají k tomu předpoklady již z dětství. Hra na nástroj rozvíjí jejich hudební citění a je škoda tuto činnost nevyužívat stejně jako vokální činnosti. Hra na nástroj souvisí i s poslechovými činnostmi, výsledek je, dle mého názoru, tímto vysvětlitelný.

7. Jaké činnosti ve vaší vyučovací hodině hudební výchovy většinou převládají?

33 odpovědí



Graf 5 – Rozložení hudebních činností při výuce

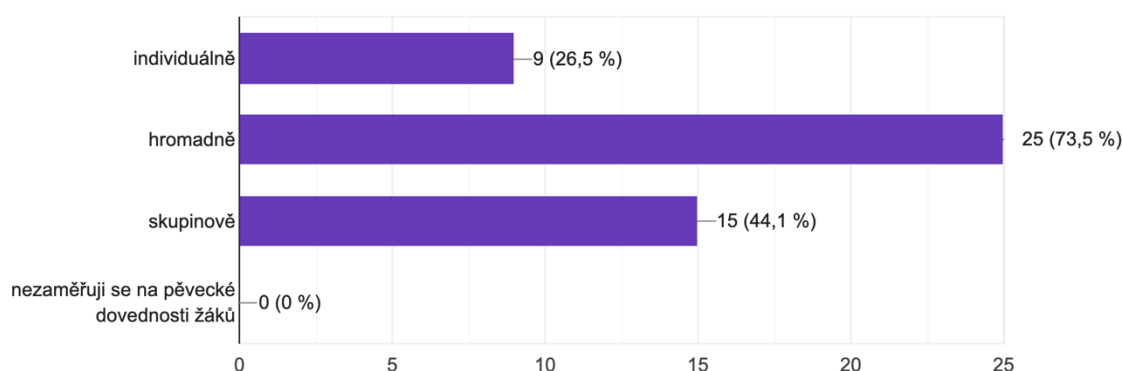
Individuální práce při výuce HV na malotřídní škole (otázka 9)

Výsledek potvrzuje základní charakteristiku průběhu výuky na malotřídní škole. Málodke lze aplikovat individuální péči, ale i přesto mě poměr individuálního přístupu ve

třídě příjemně překvapil. 25 učitelů z 34 dotázaných rozvíjí pěvecké dovednosti hromadně, 15 učitelů volí skupinové dělení při pěveckých činnostech a 9 učitelů se nebojí individualizovat svou výuku. U této otázky bychom mohli spekulovat o množství žáků ve třídě. Pokud učitel vyučuje třídu o deseti žácích ve třídě, lze se dobře individuálně přizpůsobit jednotlivcům. Ve většině malotřídních škol se občas setkáváme s propojením několika ročníků do jedné vyučovací jednotky, tudíž počet je mnohdy větší než 15 žáků a v tomto případě, je vhodnější využívat skupinové formy práce.

9. Rozvoj pěveckých dovedností u žáků provádím

34 odpovědí



Graf 6 - Rozvoj pěveckých dovedností

Pěvecké dovednosti žáků malotřídních škol (otázka 9, 10, 11)

Pro efektivnější rozvoj pěveckých dovedností učitelé zařazují nejčastěji zpěv písní, dechová cvičení, hlasová cvičení a méně již cvičení zaměřená na artikulaci. Většina učitelů potvrdila, že základem jsou motivační písně. Ty jsou formou rozezpívání propojeny s následným pohybem. Učitelé zmiňují velký vliv jazykolamů či rozezpívání na začátku vyučovací hodiny. Několik učitelů také zmínilo školní akce, kde žáci vystupují a ukazují veřejnosti scénky či nacvičené písně. Tyto události, které vedou ke zlepšování pěveckých dovedností žáků, považují za velkou motivaci. Vyskytl se také názor o zapojení zpěvu ve výuce cizích jazyků. Významem zařazení této otázky bylo získat potvrzení, že žáci neberou hudební výchovu jako předmět, ale jako určitý časový prostor, kde se mohou uvolnit po náročném dni, mohou pomocí hudebních her projevit svou osobnost a naučit se něco nového, co později mohou hrdě prezentovat své rodině formou vystoupení či besed.

Poslechové činnosti v hodinách (otázka 12, 13)

Polovina učitelů zařazuje poslechové činnosti do VJ jen někdy. Chápala bych tyto odpovědi jako cílené rozbory písní, které nejsou na malotřídní škole tak oblíbené vzhledem k náročné organizaci. Poslechové činnosti se nejlépe dělají v oddělených ročnících, kde můžeme sledovat konkrétní prvky písně a posléze je rozebírat. Při poslechu se využívá zprvu krátkodobá paměť a pracovat v tomto ohledu současně s několika ročníky je náročné. Je proto lepší zaměřit se například na hudební nástroje v písni a rozebírat tento prvek současně se všemi ročníky, poté zadat samostatnou práci (např. vybarvení nástrojů na pracovním listě) a hlouběji rozebrat skladbu po opakovaném poslechu s další skupinou. Poslech v tomto ohledu zabere více času než při výuce jednoho ročníku. 35 % učitelů se poslechu věnuje pravidelně ve svých hodinách, 15 % zřídka.

Instrumentální činnosti v hodinách (otázka 8, 14, 15, 16)

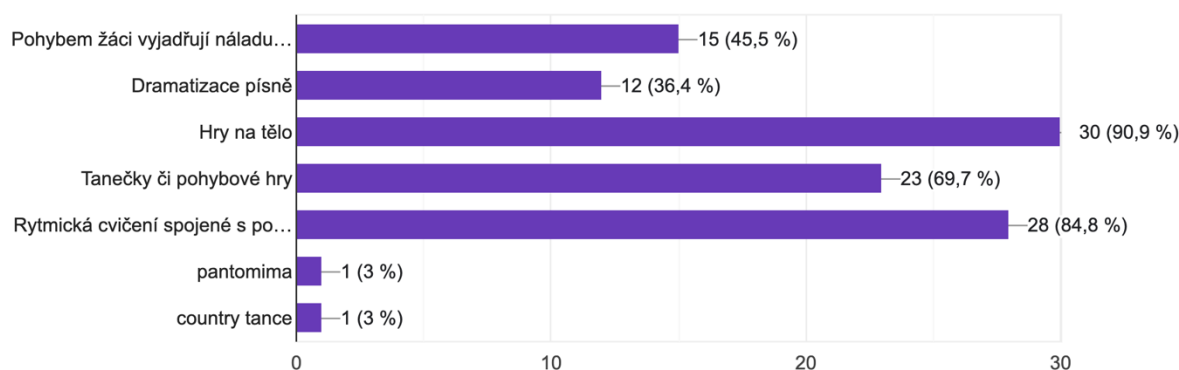
Při výuce více ročníků je nutné diferencovat skupiny nástrojů. Přes 60 % učitelů potvrdilo pravidelné využívání hudebních nástrojů. 3/4 těchto učitelů souhlasí s tím, že i přesto, že jsou hodiny hlučnější, dokážou naplnit cíle vyučovací hodiny. Je vidět velký zájem ze strany žáků o užívání i elementárních hudebních nástrojů. Pouze 2 učitelé uvedli, že hudební nástroje téměř nepoužívají, jelikož jsou žáci neukázněni a narušuje to hladký průběh hodiny. Doporučuji vytvořit menší skupiny žáků vždy s jedním vedoucím žákem a dopředu rozdělit jejich úlohy při hře na nástroj. Hromadnou hru na nástroje bych využívala až na vyšší úrovni instrumentálních dovedností většiny žáků, jinak docílíme pouze chaosu nebo velmi malého pokroku ve zlepšení úrovně žakových dovedností. Jedním z úkolů HV je naučit žáky kultivovanému projevu a toho bohužel nedocílíme okamžitou hromadnou hrou všech skupin. Kromě učitelovy hry na nástroje jako je piano, kytara a flétna, ve výukové jednotce nejčastěji žáci užívají Orffovy nástroje, činely, rumba koule, xylofony, oblíbené jsou také tzv. boomwhackers či kazoo, ale také vlastnoručně vyrobené nástroje z lahví, skleniček, kelímků s rýží, lžiček či sáčků. Výrobu nástrojů lze také dobře dělit mezi skupiny, každé skupině dáme návod na výrobu nějakého nástroje, poté nám vznikne jakási podoba orchestru.

Hudebně pohybové aktivity (otázka 17, 18, 19)

V této otázce mi šlo především o inspiraci do hodin hudební výchovy. V grafickém znázornění jasně vedou hry na tělo, rytmická cvičení a tanečky, ty jsou předpokládám běžnou součástí HV. Ostatní činnosti, jako pohybové ztvárnění nálady, dramatizace, pantomima, lze, podle mého názoru, snadno zařadit i do jiných předmětů a nemusí být nutně součástí pouze HV. V jiných předmětech jsou žáci mnohdy unavení a demotivovaní k další práci, proto bych doporučila hudebně pohybové aktivity jako záchrannou činnost v hodinách českého jazyka, prvouky a dalších. Celkem 5 učitelů z 34 uvedlo, že spíše hudebně pohybové aktivity nezapojují do jiných předmětů. Pokud by došlo ke změně, mohli by tito učitelé mít o něco zábavnější výuku i jiných předmětů. Já osobně považuji možnost provázanosti výuky s jinými předměty za velkou výhodu malotřídních škol, to potvrzuje většina malotřídních učitelů, jak můžeme vidět v grafu k otázce 19.

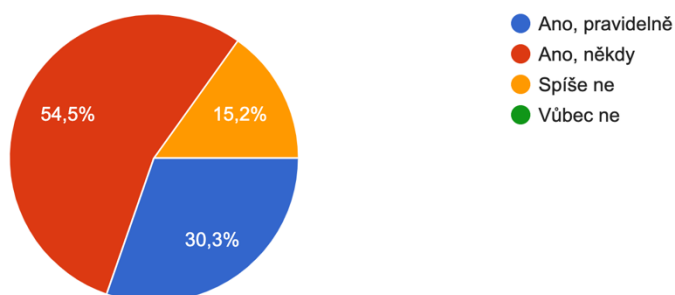
17. Jaké hudebně pohybové aktivity při hodinách hudební výchovy využíváte?

33 odpovědí



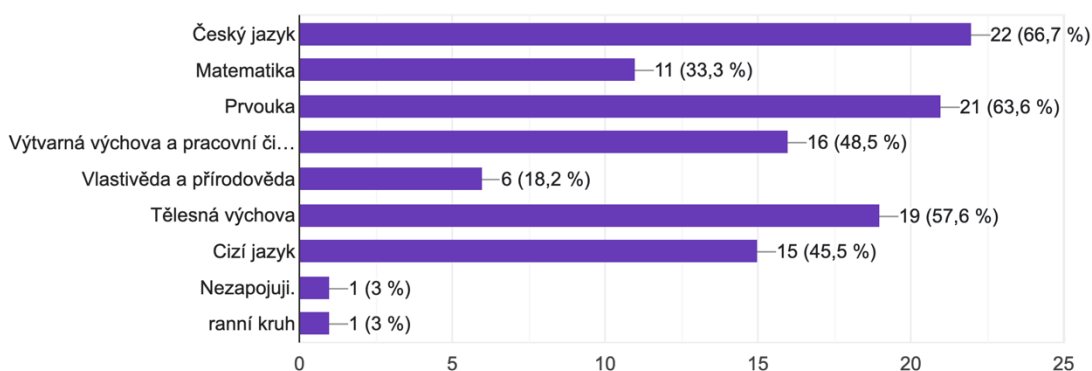
Graf 7 – Hudební aktivity ve vyučovací hodině

18. Zapojujete v rámci mezipředmětových vztahů činnosti hudební výchovy i v jiných předmětech?
33 odpovědí



Graf 8 – Míra zapojení HV do mezipředmětových vztahů

19. V jakých předmětech zapojujete činnosti hudební výchovy do výuky?
33 odpovědí



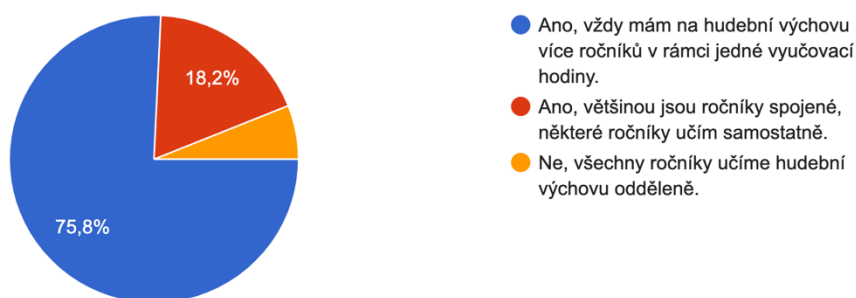
Graf 9 – Předměty provázané s HV

Množství žáků (ročníků) na jedné vyučovací jednotce HV (otázka 20)

Zde mě zajímalo, zda je časový prostor na individualizovanou výuku jednoho ročníku. Některé ročníky jsou, vzhledem k náročnosti učiva třeba českého jazyka, na malotřídních školách odděleny od ostatních, aby se prohloubily znalosti více efektivněji a aby jim učitel mohl věnovat více individuální péče. V hudební výchově toto není pravidlem, celkem 76 % učitelů potvrdilo, že mají vždy ročníky na hudební výchovu spojené a není možnost věnovat se po celou hodinu pouze jedné části žáků. 18 % učitelů má i samostatné hodiny pro některé ročníky. V tomto grafu se také zobrazilo množství 2 učitelů, kteří potvrdili, že vyučují HV vždy zvlášť v každém ročníku. To si vysvětlují faktem,

že je i malé množství malotřídních škol, které si vzhledem k množství žáků v každém ročníku mohou dovolit rozšířit pedagogický sbor, a tím oddělit jednotlivé ročníky i na HV.

20. Malotřídní hudební výchova je náročná na rozvíjení dovedností odlišně u každého ročníku. Vyučujete hudební výchovu najednou u více ročníků? ...a pro 3. 4. 5. ročník nebo 2.a 4. ročník společně?
33 odpovědí



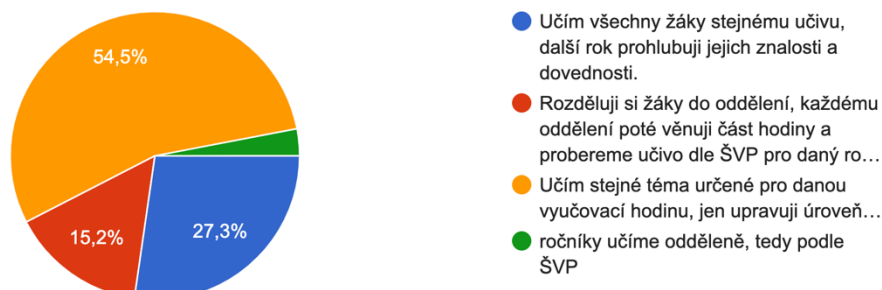
Graf 10 – Zohlednění rozvoje dovedností v různých ročnících

Organizace práce při HV na malotřídní škole (otázka 21, 24)

Tento výsledek byl předpokládán a ukazuje se jako nejvýhodnější. 55 % učitelů vyučuje všechny ročníky v hodině najednou, dělají společný nácvik, posléze po skupinách upravují náročnost cvičení dle aktuálních dovedností žáků v ročníku. Sedlák uvádí možnost výuky v tzv. bžích, to upřednostňuje 27 % učitelů. Prakticky to znamená, že se všichni žáci učí totéž bez ohledu na ročník. Učitel až následující školní rok prohlubuje jejich znalosti a zlepšuje dovednosti.

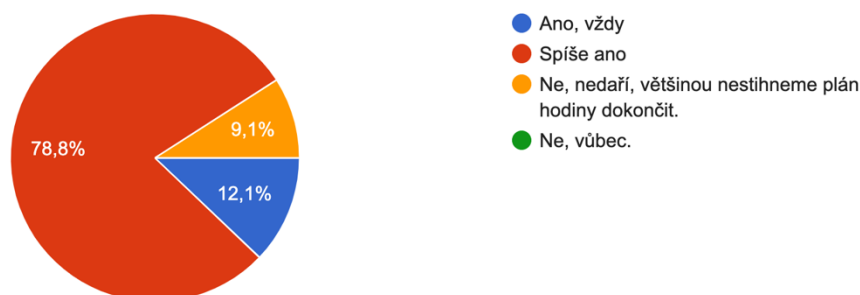
Většina učitelů potvrzuje, že stanovené cíle na VJ splňují pravidelně. 3 učitelé z 34 dotázaných uvádějí, že nestihnou většinou plán hodiny dokončit.

21. František Sedlák, významný hudební pedagog a psycholog, uvedl, že malotřídní školy by měly učivo hudební výchovy provádět v běžích, mají dvě ...čníky. Jakou možnost organizace hodiny volíte vy?
33 odpovědí



Graf 11 – Organizace vyučovací hodiny

24. Pokud se snažíte upravovat učivo jednotlivým oddělením, daří se Vám většinou naplnit cíle hodiny?
33 odpovědí



Graf 12 – Plnění cílů v HV na malotřídní škole

Pohled učitelů na kurikulární dokumenty a jejich zohlednění organizace výuky malotřídních škol (otázka 22, 23)

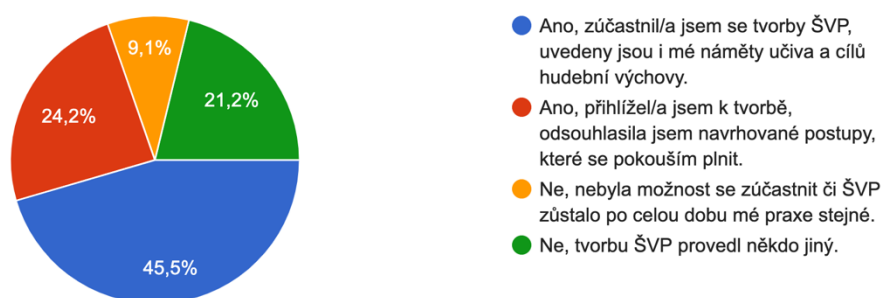
Z mého pohledu, je velmi důležité si nastavit dobře ŠVP a následně tematické plány na celý školní rok. 61 % učitelů si myslí, že jsou dokumenty dobře uzpůsobené, ale vyskytují se v nich drobné nedostatky. 18 % učitelů si myslí, že kurikulární dokumenty nezohledňují specifika malotřídních škol. Tato otázka je poměrně spekulativní. Vzhledem k rozmanitosti českého školství, malotřídní školy také nejsou všechny úplně stejné, nelze podle mě sestavit dokument, který by organizačně vyhovoval všem malotřídním školám. RVP je odrazovým můstkem pro tvorbu ŠVP. V ŠVP musí vedení školy ve spolupráci s učiteli sestavit takové osnovy, které budou upraveny dle RVP, ale také uzpůsobeny

podmínkám školy. Toto množství učitelů, kteří tedy nesouhlasí s normami stanovenými RVP, se také odrazilo ve výsledcích otázky směřované na účast při tvorbě ŠVP.

21 % učitelů se nezúčastnilo tvorby ŠVP na jejich škole, 9 % uvádí, že jim nebylo umožněno upravit ŠVP. Téměř polovina dotázaných učitelů však vnesla své návrhy a prosadila si náměty do ŠVP.

23. Spolupracoval/a jste na úpravě ŠVP u předmětu hudební výchovy?

33 odpovědí



Graf 13 – Spolupráce na ŠVP

Učitelé HV na malotřídních školách doporučují činnosti, které jsou lehce kombinovatelné i pro více ročníků v jedné VJ (otázka 25)

Celkově se učitelé shodli na důležitosti v propojení vokálních, instrumentálních, poslechových i pohybových činností v hudební výchově. Největší radost žákům dělají vlastnoručně vyrobené nástroje a jejich následné využití jako doprovod známé moderní písně. Někteří učitelé jsou striktně zaměřeni na osnovy, proto ostatní učitelé doporučují nebýt natolik oddán osnovám, ale zapojit i aktivity typické pro moderní dobu (karaoke, poslech rozmanitých hudebních žánrů).

Na co učitelé upozorňují jako na tahák zábavné výuky:

Zpěv ve skupinách (kánony)

Hra na hudební nástroje (i vyrobené), tvorba doprovodu písní

Hra na tělo, hudebně pohybové hry

Tanec na moderní hudbu

Hudební vnímání různých žánrů i mimo ŠVP

Sdílení pocitů, představ
Propojenost v ostatních předmětech, například VV, PČ
Karaoke
Kombinace všech činností pro zapojení všech žáků, nesoustředit se jen na ŠVP
Výukové programy (např.: DIDAKTA)

4.6 VERIFIKACE HYPOTÉZ

- ***Učitelé malotřídních škol se na vyučovací hodiny HV nepřipravují, spíše v hodinách improvizují, realizují aktivity, které žáky baví nejvíce.***

Tato hypotéza se ve většině případů nepotvrdila. 30 učitelů z 34 dotázaných si vypracovává přípravy na HV, opírá o ně celý průběh VJ a celou VJ vedou k danému cíli. Z dotazníku nelze přesně specifikovat, zda se jedná o začínající či zkušené učitele. Mou domněnkou je, že zbývajících 4 učitelé jsou ti, co mají praxi již delší než 5 let, mají tedy osvědčené postupy a aplikují je pravidelně ve svých VJ.

- ***HV je předmětem pro více ročníků v jedné VJ.***

Při vyhodnocení této hypotézy se ukázalo, že je minimum malotřídních škol, které každý ročník vyučují zvlášť. Tento model uplatňují 3 školy z 34 škol, které odpověděly na dotazníkové šetření. Celkem 31 škol vyučuje HV spojením ročníků do jedné VJ, tím se potvrdilo, že malotřídní ZŠ Osek, ve které vyučují HV patří do převládající skupiny škol s HV sloučenou pro více ročníků.

- ***Učitelé vědí, kteří žáci se věnují hudbě i ve volném čase.***

Venkovské malotřídní školy jsou považovány za místo, kde jsou vztahy mezi žáky i učiteli bližší a více se navzájem z hlediska zájmů znají. Zajímat se o žáka je jednou z priorit učitele, tuto hypotézu vyvrátil pouze 1 učitel z 34 dotázaných. Tato hypotéza se potvrdila u 33 učitelů.

-
- ***Převládá společná práce, náročnost aktivit je upravována jen zřídka pro každý ročník ve VJ.***

Potvrdilo se, že převládá společná práce ve VJ. Převážné využívání hromadné a skupinové formy výuky ve VJ přisuzují typickému obsazení VJ z více ročníků. Druhá část hypotézy se nepotvrdila. Úprava náročnosti aktivit pro jednotlivé ročníky je samozřejmostí pro polovinu učitelů. Čtvrtina dotázaných učitelů upravuje ty aktivity, které je možné zvlášť vyhodnocovat. Čtvrtina učitelů aktivity neupravuje a upřednostňuje Sedlákův model vyučování v tzv. *běžích*. Z této hypotézy vyvozují výsledek takový, že každý učitel uzpůsobuje podobu VJ dle svých možností a zohledňuje při tom skupiny žáků, kterým se musí věnovat na aktuální VJ. Předpokládám tedy, že na mnohých školách se musí zohledňovat aktuální rozpoložení žáků, dle toho pak učitelé volí hromadnou či skupinovou výuku.

- ***Ve vyučovací jednotce není časový prostor na individuální výuku.***

Tuto hypotézu jsem zařadila pro ověření, zda je vůbec možné zohlednit a zlepšovat dovednosti nadaných žáků či se více věnovat těm, kteří jsou méně nadaní či mají SVP. Celkem 9 učitelů z 34 dotázaných dokáže uzpůsobit výuku HV individuálním potřebám žáka, což je podle mého názoru dobrý výsledek. Z dotazníkového šetření není patrné, jaký způsob je pro učitele považován za individuální. Myslím však, že někteří učitelé individuálně rozvíjí dovednosti tím způsobem, že při společném nácviku žáky obchází, kontrolují kvalitu provedení, případně opravují žáky a uvádí, na co si mají dávat pozor, například při sborovém zpěvu na hudební podklad upozorním žáky na dynamiku zpěvu (někteří mají tendenci překřičet ostatní) či zvedání ramen u nádechu.

- ***Ve vyučovací hodině se učitelé zaměřují především na pěvecké činnosti, instrumentální, pohybové i poslechové činnosti jsou upozaděny.***

Tato hypotéza se potvrdila. Považuji výsledky této odpovědi za určité utvrzení, že vokální činnosti doprovázejí většinu aktivit a instrumentální, pohybové či poslechové činnosti jsou určitým doplňkem vokálních činností. Tímto by se dalo říci, že sice lze postavit výuku, která se soustředí pouze na jednu činnost, avšak cílem učitele není tvořit stereotypní VJ, ale rozvíjet u žáků rovnoměrně i ostatní činnosti.

- ***Vyskytují se i učitelé HV, kteří nehrají na nástroj.***

Tato hypotéza se také potvrdila. Procento učitelů, kteří nehrají na hudební nástroje a využívají k vokálním činnostem pouze hudební podklady z YT či CD je sice nízké, avšak nepovažují využívání hudebních podkladů za trvale aplikovatelné. Tuto možnost potvrdilo 5 učitelů z 34 dotázaných. Dle mého názoru, občasné využití je vhodné, ale ne pravidelně v každé vyučovací hodině. Z výzkumu vyplynul tedy i fakt, že ne každý učitel HV má vztah k hudbě. Výzkumné šetření také potvrdilo, že si učitelé zakládají na hravém provedení HV a snaží se inspirovat žáky i hrou na hudební nástroj. Velké množství učitelů HV hraje na dva hudební nástroje a rozšiřují tím větší nabídku hudebních aktivit.

4.7 DÍLČÍ ZÁVĚRY Z VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo objasnit komplexnost příprav učitelů malotřídních škol na VJ. Výzkumným šetřením jsem zjistila, že přípravám na vyučovací hodinu věnuje většina učitelů pozornost a přikládají jim velký význam, a to i přesto, že jsou zkušenými pedagogy. Snaží se náročnost aktivit upravovat tak, aby byly plněny výstupy všech ročníků. Potvrdilo se tvrzení o rodinném prostředí malotřídních škol. Většina učitelů si zakládá na pozitivním vztahu se svými žáky a rádi jim věnují více pozornosti i při výuce HV. Kromě nácviků vokálních, pěveckých, instrumentálních a pohybových činností učitelé zapojují například hry a písně na přání, aby podněcovali vnitřní motivaci žáků. Výplň vyučovací hodiny především vokálními činnostmi se ukázala jako vhodná, učitelé doporučují pěvecké aktivity doplňovat hrou na hudební nástroje, hrou na tělo, tanečky, poslechem aktuálně oblíbených písní. Zároveň uvádějí fakt, že se nedrží striktně ŠVP, ale uzpůsobují hodiny tak, aby bavila žáky i samotného učitele. Za výhodu malotřídní školy učitelé považují provázanost s ostatními předměty, většina učitelů tedy doporučuje možnost přenést činnosti HV v rámci mezipředmětových vztahů do českého jazyka, prvouky, ale i tělesné výchovy a výtvarné výchovy, například formou relaxačních cvičení. Osvědčilo se mi, a potvrzují to i malotřídní učitelé, že forma VJ je nejčastěji hromadná či skupinová a pokud to lze, tak některé aktivity upravují pro jednotlivé ročníky dle stanovených cílů. Učitelé také doporučili aktivity, které jsou mezi žáky oblíbené a dají se dělit mezi jednotlivé ročníky i v průběhu hodiny hudební výchovy. Patří sem skupinový zpěv (kánony), hry na hudební nástroje, tvorba doprovodu písní, hry na tělo, pohybové hry, tanec na moderní

hudbu, hudební vnímání různých žánrů i mimo ŠVP, sdílení pocitů a představ, využívání mezipředmětových vztahů, karaoke, kombinace všech činností a dělení mezi ročníky či využití výukových programů na počítači.

Výzkumným šetřením jsem zjistila, jak mám organizovat výuku a co je, dle učitelů malotřídních škol HV, nejvýhodnější a aplikovatelné pro více ročníků. Někteří učitelé zatím nemají vytříbený model hodiny, mně pomohl v načerpání inspirace a získání přehledu o průběhu výuky HV i na jiných školách.

PŘÍPRAVA UČITELE NA VYUČOVÁNÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY V MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE

5.1. NÁVRH PŘÍPRAVY NA VÝUKOVOU JEDNOTKU SE ZAMĚŘENÍM NA VOKÁLNÍ ČINNOSTI

Určeno pro 1. a 2. ročník

Společné cíle:

Žák rytmicky využívá přidělené hudební nástroje. Žák si osvojí píseň *Mravenci* (autor P. Novák) metodou imitace s grafickým názorem. Žák diskutuje o tématu písně, interpretuje své názory. Žák vysvětlí, co je to bajka a zváží, zda se s bajkou nesetkal při čtení.

V realizaci jednotlivých aktivit se bude práce jednotlivých ročníků lišit, 1. ročník vždy s oporou učitele plní zadané úkoly, 2. ročník realizuje úkoly v náročnější podobě a spoléhá na vedoucího skupinky. V tabulce průběhu hodiny jsou nastíněny aktivity, které budou jednotlivé ročníky plnit odlišně.

Motivace:

Rytmická cvičení na rozhýbání, diskuze o mravencích a jejich výjimečných schopnostech.

Průběh hodiny:

Nácvik vokálních činností s cílem naučit se novou píseň je podmiňován i na malotřídní škole společným nácvikem v průběhu hodiny. Samotnému nácviku nové písně však předchází jednoduchá a rychlá motivační cvičení. I když je hodina zaměřená na vokální činnosti, jinými činnostmi v úvodu hodiny žáky namotivujeme, využijeme jejich energii a navodíme dobrou atmosféru. Do počáteční motivace zahrnuji rytmická cvičení či aktivity zaměřené na vzájemnou komunikaci mezi žáky či skupinami. Následuje nácvik písně imitační metodou a posléze upravujeme úroveň či činnosti k písni zvlášť pro 1. ročník a poté pro 2. ročník.

Časový prostor	Ročník	Popis aktivity
2 min	Všichni	Úvod – uvedení do tématu hodiny
8 min	Všichni	Rytmická cvičení, hra na tělo
	1. r.	Stejná výslovnost rytmického cvičení
	2. r.	Upravená výslovnost rytmického cvičení
8 min	Všichni	Rozezpívání <i>Kukulenka, kuku</i>
	1. / 2. r.	Rozezpívání <i>Brumendo</i> – otázky (1. r.) a odpovědi (2. r.)
8 min	Všichni	Dechová cvičení
3 min	Všichni	Motivační rozhovor o mravencích
10 min	Všichni	Nácvik písně <i>Mravenci</i>
	1. / 2. r.	Možné střídání zpěvu v úryvcích písně
3 min	Všichni	Zhodnocení hodiny, reflexe

Tab. 3 – Plán hodiny I.

Charakteristika písně a učitelova příprava na práci

Píseň *Mravenci* je součástí učebnice *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy* (notový zápis [příloha č. 8](#))³⁹. V originálním znění je interpretována Pavlem Novákem, který se zaměřuje na tvorbu písní pro děti předškolního či mladšího školního věku. Jeho tvorbu využívám na malotřídce především díky nápaditosti textů a velkému množství písní k různým tématům, ty posléze ráda využívám na veřejná vystoupení žáků.

Pojetí písně *Mravenci* je srovnatelné s obsahem bajek a v tomto duchu vedu celý tento motivační rozhovor s celou skupinou žáků.

Přípravná cvičení již dělím mezi jednotlivé ročníky a soustředím se na rozvoj dovedností u mladších i starších žáků zvláště. Před plánováním jednotlivých aktivit se mi osvědčilo rozebrat si píseň po stránce jejich melodické a rytmické struktury, abych si dopředu rozvrhla průpravu na složitější části písně.

³⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. s. 34.

Postup při nácviku

Přípravná cvičení – Rytmické cvičení



Obr. 4 - Rytmické cvičení I.

1) Na tabuli rozmístíme noty dle délky a přiřadíme k nim způsob, kterým je budeme vyslovovat, výslovnost nám pomůže určit délku těchto tónů. Zkusíme vytleskávat 2x do první doby, 2x do druhé doby, 2x do třetí doby a poté jednu dobu držíme, provedeme plesknutím do stehů.

TY-TY-TY-TY-TY-TY-TÁ

2) Slabiky TY, TÁ můžeme nahradit slovy, dvě osminové jsou nahrazeny dvouslabičným slovem, čtvrtová je nahrazena jednoslabičným slovem – maso, kuře, hrnec, já. V tomto případě můžeme upravit úroveň následovně (u starších dětí zvolíme vedoucího skupiny):

1. ročník vyslovuje stále ty, ty, ty, ty, ty, ty, tá

2. ročník vyslovuje maso, kuře, hrnec, já



Obr. 5 - Rytmické cvičení II.

Přípravná cvičení – Pěvecké cvičení

Pěvecká cvičení zařazují zpravidla dvojí. První cvičení realizují v krátkosti společně s oběma skupinami, druhé cvičení *brumendo* upravují pro každý ročník zvlášť a zapojují například hru *otázky a odpovědi*.

Cvičení na rozezpívání, učitel ukazuje rukou nahoru/dolu:

1. *Kukulěnka kuku, seděla na buku* (g, g, e, e, g, e, g, f, e, d, c, c)

The image shows a musical score for a vocal exercise. It consists of three systems of music, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The lyrics are: "Ku-ku-len - ka ku - ku se-dě-la na bu - ku. Ku-ku-len - ka ku - ku se-dě-la na bu - ku. Ku-ku-len - ka ku - ku se-dě-la na bu - ku." The score includes a first ending marked "ad." and a double bar line at the end.

Obr. 6 – Pěvecké cvičení

2. Brumendo na rozezpívání

Žákům nejprve vysvětlím, jak brumendo probíhá. Popisuji situaci, kdy mám na něco chuť, například „*hmm, čokoláda*“, mravenci mají rádi cukr, tak všichni zkusíme udělat „*hmm, cukřík*“. Ústa mám sice zavřená, ale zuby trochu od sebe, nadechnu se nosem a na dané tóny reaguji broukáním. Abychom navázali stejnou tóninou jako píseň *Mravenci*, tj. d¹, rozezpíváme se na *hmm* také od d¹.

1. ročník – zazpívá d¹, e¹, fis¹, g¹, a¹.

2. ročník může reagovat tím samým zněním d¹, e¹, fis¹, g¹, a¹.

Jakmile první i druhá skupina dokončí svou část, provedu ukázkou zvýšené tóniny. Celé cvičení brumenda stupňuji po půltónech minimálně o tercii výše, zde jsem pokračovala až do kvarty, tedy c².

Přípravná cvičení – Dechové cvičení

Melodická linka písně *Mravenci* je rozdělena na určité části o čtyřech taktech. Ty je dobré udržet v jednom plynulém výdechu, tím pádem přiměřenému a správnému nádechu do bránice. Před samotným imitačním nácvikem písně provedeme dechové cvičení společně se všemi žáky.

Návrh cvičení:

- Žáci leží na zádech, dají si jednu ruku na břicho, těsně pod žebra. Představují si, že rozfoukávají pampelišku. Druhou ruku tedy dají před ústa, hluboce se nadechnou nosem a pomalu vydechují ústy.
- Každý žák si vezme balonek, hluboce se nadechne a zkouší na jeden výdech co nejvíce nafouknout balonek.
- Každý žák si vezme jednu vrstvu kapesníku či ubrousku. Jednou rukou drží kapesník na úrovni očí, aby mu kapesník vlál před ústy. Nadechnou se nosem a pomalým výdechem se snaží foukat do kapesníku.

Postup při nácviu písně

Motivace

Na úvod bychom vedli se všemi žáky motivační rozhovor o mravencích. Seznámíme je s tím, co je na mravencích zvláštního. Že unesou více než sami váží, jak je důležitá jejich spolupráce při tvoření mravenišť, využijeme zájem o živou přírodu. Pohovoříme také o tom, čím jsou mravenci a mravenišť přínosní pro člověka.

Poté bude následovat přednes písně učitelem. Po předvedení písně se zeptáme žáků, zda se jim melodie písničky líbila a zjistíme, jestli postřehli to, co jsme před chvílí probírali. Zaměříme se také na slova, kterým by žáci nemuseli úplně rozumět a vysvětlíme si jejich význam. Například, kdo je zedník, kdo inženýr.

Následuje nácvič písně po částech. Nejprve předvedeme 1.-2. takt, žáci zopakují, následuje 3.-4. takt. Takto po dvou taktech postupujeme dále. Vzhledem k množství textu v jedné sloce je lepší postupovat po menších částech, na klavír hrajeme pouze melodii. Jakmile žáci mají upevněnou melodickou linku, zapojíme i doprovod. Následně můžeme dle šikovnosti žáků zapojit například Orffovy nástroje nebo do rytmu vytleskávat a pleskat, také se nabízí střídání zpěvu po částech písně.

Např.:	1. r.	<i>Na mravenčí pasece oznamuje se</i>
	2. r.	<i>Ferda hledá zedníky všude po lese</i>
	Společně:	<i>Nejsme sice velicí, my mravenčí zedníci ...</i>

Závěr hodiny

Zhodnotíme, co se žáci při hodině vše naučili. Při odchodu mohou žáci formou reflexe ohodnotit VJ (např.: vybarvení smajlíka, kolíčkování, magnetkování na tabuli, která zobrazuje hodnocení hodiny – výborná, dobrá, špatná).

Reflexe z vyučovací hodiny

Na počátku hodiny jsem pracovala společně s celou třídou na koberci, odkud jsme viděli dobře na magnetickou tabuli. Nejdůležitější bylo v tento moment nepodcenit zasedací pořádek, jelikož součástí první aktivity byla skupinová práce jednotlivých ročníků, chtěla jsem proto předejít zbytečným časovým prostojům.

Formou výkladu a následné diskuze jsme společně započali přípravné rytmické cvičení a přiřadili noty ke slabikám *TY*, *TÁ*. Žákům v první a druhé třídě hojně zapojuji manipulační činnosti, nechala jsem tedy sedm žáků k připravenému zápisu přiřadit dle pokynů slabiky. Aktivita se dětem zdála jednoduchá, proto jsem obratem přešla k dotazu, „*Proč jsme k poslední notě dali slabiku TÁ?*“ Okamžitě děti vnesly názory typu „*Protože vypadá jinak*“. V této chvíli jsem musela pouze dovysvětlit, že jde především o držení délky tónu, podobně se tomu učíme v českém jazyce při určování délky slabik. Oblíbenější však byla následná část, ve které jsme využili hru na tělo. Jakmile jsem navrhla ztížení aktivity, objevily se bojácné tváře prvňáčků, ale rozradostnění druháčků. Návčik probíhal paralelně, proto jsme vyzkoušeli cvičení upravit pouze pro druháčky. Zprvu jsem zkusila aktivitu bez pomocného ukazování na tabuli a stalo se, že někteří prvňáčci vynechali jednu osminovou notu. Úskalím této aktivity je náročné soustředění se na neustále se opakující slabiku *TY*, proto ihned doporučuji poskytnout větší zrakovou oporu ukazováním na tabuli, aby si žáci při rytmickém cvičení dobře hlídali každou jednu notu, kterou mají vytleskat, nebo je možností proměnit práci ročníků. Druháčci by museli udržet kontakt s každou osminovou notou a prvňáčci by vyslovovali přímo slova. Hlídání slabik *TY*, *TÁ* se nakonec ukázalo složitější než samotné vyslovování slov. Učitel malotřídní školy musí u těchto cvičení poskytnout zrakovou oporu pro obě skupiny, já zvolila vedoucího starší skupiny dětí, abych předešla zbytečným odchylkám v průběhu držení rytmu.

V druhé aktivitě jsme se přesunuli ze sedu na koberci do stoje. Žáky jsem si opět nechala rozdělené na dvě skupinky. Zkontrolovala jsem správný postoj před zpěvem (ruce

v kapsách, křečovitě zvednutá ramena). Uvedla jsem žákům, že si vyzkoušíme známé cvičení na rozezpívání *Kukulenka*, předzpívala jsem a děti opakovaly. Během předzpívání jsem jednou rukou hrála melodii na klávesy, druhou rukou jsem tvořila pohybem nahoru a dolů zrakovou oporu v určování výšky tónů. Někteří žáci používali ruku stejně jako já, pokud jim to nebránilo v soustředění na hlasový projev, tak jsem je nechala si tímto pomáhat. Následovalo brumendo, děti jsem rozdělila na dvě skupiny dle ročníku a vysvětlila provedení brumenda. Všichni si ihned vyzkoušeli vyslovit *hmm* se slovem, které se jim zdálo nejlepší. Žáci stáli proti sobě v řadě a cvičení jsme provedli střídáním jedné a druhé skupiny. Zábavné pro ně bylo samotné provedení, brali to jako otázky a odpovědi, které běžně děláme při HV, jen toto cvičení bylo ve stejných tónech opakováno po určitou dobu.

Dvě krátká dechová cvičení dělaly obě skupiny najednou. Po předchozí aktivnější části jsem volila dechové cvičení v lehu na zádech – rozfoukávání pampelišky. To proběhlo úplně v pořádku, některým dětem jsem upravila polohu ruky na břicho, na zvedání ramen si dávaly pozor. To samé děti zkusily poté s kapesníčkem ve stoje, aktivita děti velmi bavila, uvědomily si, že by mohly zkusit totéž i venku s kuličkami, kdo dofouká na jeden nádech nejdále. Komentář jsem pochválila, líbilo se mi, že si cvičení rády zopakují samy venku, i když v jiné podobě.

Poslední aktivitou byl nácvik písně *Mravenci*. Píseň jsem volila v rámci provázanosti učiva prvouky, kde jsme probírali téma *Zvířata v lese*. Na zem jsem připravila i dvě encyklopedie o zvířatech, kde zmiňují mravence. Pro začátek vždy volím motivační rozhovor, ukáži dětem, že i v HV se můžeme dovědět nové informace o světě kolem nás. Povídání bylo plné překvapení, opět jsem musela v tuto chvíli více dbát na kázeň dětí. Imitační metodou se děti bez problémů naučily celou první a druhou sloku písně, a to společnou formou. Samotná realizace nácviku byla v této třídě jednodušší, protože se projevíly děti, které mají dobrou paměť a jisté hudební vlohy, což je zvláště na malotřídní škole velká pomoc v hodinách. Ostatní děti berou tyto jedince jako oporu, a i když jsem viděla, že se některé děti na chvíli ztratily, během chvíle se zorientovaly dle těchto žáků. Na závěr jsem vyzkoušela píseň upravit jako rozhovor, chtěla jsem slyšet lehké nástupy jednotlivých skupin a případně během zpěvu upozornit na správnou techniku

zpěvu. První a druhý ročník se střídali ve frázích z písně, refrén zpívaly oba ročníky společně.

V hodině se potvrdilo, že některé činnosti již starším dětem nečiní problém, například rytmická cvičení dle notového zápisu. Lépe se posouvají očima po papíře a dokážou pracovat ve vyšším tempu, zatímco prvňáčci se toto celé ještě učí. V těchto aktivitách jsem proto volila ztížení jen pro druháčky, abych jejich dovednosti posouvala dále. V hodině jsem využila i nadanější žáky jako pomocníky či dirigenty. Jako učitel jsem si musela dopředu rozebrat píseň a najít problematické části a u jiných aktivit připravit různé varianty, abych mohla druháčkům posouvat hranice a zároveň dbát na hravou atmosféru se střídáním činností, aby se v hodině žáci nenudili. Považuji za úspěch i to, že si samy děti řeknou, že budou trénovat něco mimo školu a samy dokážou vymyslet obměnu aktivity. Po celou dobu jsem si musela hlídat čas, protože některé aktivity jsou náročnější na vysvětlení, zvláště když jsou žáci děleni na ročníky. Některé činnosti děti zase více baví, proto se aktivity opakují. V tomto případě se však vše dobře stihlo. Celá VJ se podařila, cíl hodiny byl splněn.

5.2. NÁVRH PŘÍPRAVY NA VÝUKOVOU JEDNOTKU SE ZAMĚŘENÍM NA POSLECHOVÉ ČINNOSTI

Proč bychom se netěšili – Bedřich Smetana

(píseň *Proč bychom se netěšili* z opery *Prodaná nevěsta*)

Určeno pro spojení 3., 4., 5. ročníku

Společné cíle:

Žáci projeví svůj emocionální prožitek, který v nich vyvolává skladba. Porozumí a poznají vyjadřovací prostředky skladby. Zopakují si dynamické značky a noty dle jejich délky. Žáci se seznámí s operním prostředím, pochopí význam orchestru a vyjmenují několik nástrojů, které jsou součástí zmiňované ukázky. (Uváděné cíle jsou společné pro všechny žáky, poté jsou stupňovány dle ročníků a jejich úrovně poslechových dovedností).

3. ročník

Rozliší gradaci hudby, určí pohybem ruky počátek a vrchol skladby. Vyjmenuje nástroje, které ve skladbě slyšel.

4. ročník

Rozliší gradaci hudby, určí pohybem ruky počátek a vrchol skladby. Vyjmenuje nástroje, které ve skladbě slyšel. Pohybem ruky znázorní melodickou linku daného úseku.

5. ročník

Rozliší gradaci hudby, tedy počátek/vrchol skladby. Vyjmenuje nástroje, které slyšel v předem daném úseku skladby. Roztřídí slyšené nástroje do skupin strunných, žesťových či dechových nástrojů. Pohybem ruky znázorní melodickou linku daného úseku.

Motivace: Rozhovor a diskuze o životě Bedřicha Smetany, vyprávění děje opery *Prodaná nevěsta*. Celé diskuze se zúčastní všechny ročníky na dané VJ.

Průběh hodiny:

Žáky seznámíme s významným českým hudebním skladatelem, který tvořil v období romantismu. Narodil se do rodiny sládků, a i když jeho rodina nebyla více hudebně založená, otec amatérsky hrával na housle. Bedřichův talent se projevil již v dětství. Bedřich Smetana vynikal ve hře na klavír, v dospělosti byl také hudebním pedagogem a kapelníkem. V Čechách je znám především jako hudební skladatel. Mezi jeho tvorbu řadíme nejznámější české opery, například *Braniboři v Čechách*, *Dalibor*, *Libuše* či *Prodaná nevěsta*. Poslední zmiňovanou operu budeme rozebírat v hodině HV a zaměříme se na poslech skladby, která je součástí jedné z nejpopulárnějších oper, *Prodaná nevěsta*. Žákům pustíme několik ukázek z opery a budeme s nimi diskutovat o pocitech, které v nich hudba vyvolává.

Časový prostor	Ročník	Popis aktivity
5 min	Všichni	Motivační rozhovor, diskuze o životě Bedřicha Smetany, cílíme k opeře <i>Prodaná nevěsta</i>
5 min	Všichni	Rytmické cvičení (délka tónů) – společný nácvik, hra na tělo,

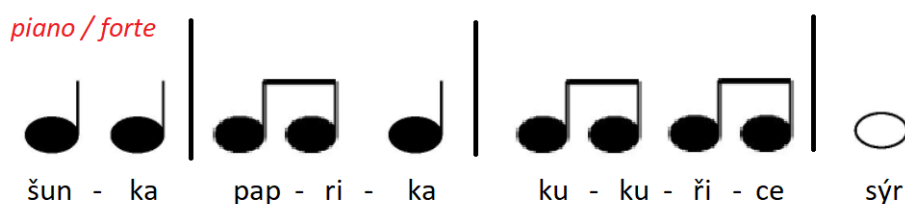
5 min	3. r. 4., 5. r.	téma pouť, jídlo – následuje kánon -> 3. r. začíná vytleskávat jako první -> 4., 5. r. vytleskává o takt déle
6 min	Všichni	1. poslech skladby (společně) + rozbor + zadání úkolů pro jednotlivé ročníky
2 min	Všichni	Rozhovor nad historií skladby
6 min	Všichni	2. poslech skladby (společně) + rozbor skladby s jednotlivými ročníky + zadání úkolů pro jednotlivé ročníky
4 min	Všichni	3. poslech (společně), každý ročník pracuje dle zadání (3. r. tanec s šátky, 4. r. vymaluje nástroje v pracovním listě, 5. r. u tabule třídí nástroje do skupin)
2 min	Všichni	Vokální činnosti – zpěv <i>To je zlaté posvícení</i>
10 min + případné prodloužení do VV	Skupinová práce	Tvorba pozvánky/plakátu na představení <i>Prodaná nevěsta</i>

Tab. 4 – Plán hodiny II.

Postup při nácvičku

Přípravná cvičení – Rytmické cvičení:

Učitel navodí atmosféru pouti. Na pouti bývá hodně jídla, naučíme se rytmické cvičení, kde použijeme názvy čtyř druhů jídla a podle délky not na tabuli je budeme vytleskávat. Délku vytleskávání upravujeme dle not, které vidíme na tabuli, hlasitost tleskání a přeřikávání upravíme dle dynamických značek, nejprve zkusíme společně mezzoforte (středně silně).



Obr. 7 - Rytmické cvičení IV.

Nyní zkusí 3. ročník začít sám (zvolíme vedoucího skupiny, který bude oporou této skupiny), 4. a 5. ročník začne na učitelův povel (časově o jeden takt déle, avšak od začátku).

Poslechová činnost

Práce se sborovou písní *Proč bychom se netěšili*

Společně se všemi žáky poprvé poslechneme ukázkou, můžeme pustit i video pro lepší orientaci v ději.

Odkaz na zkrácený děj opery: <https://www.youtube.com/watch?v=-Kp4HzyZOQk>⁴⁰,

celá opera: <https://www.youtube.com/watch?v=jKM0oPqbcxA>⁴¹,

odkaz na poslechovou skladbu: <https://www.youtube.com/watch?v=Na6piObEzws>⁴².

1. První poslech

Osvědčilo se mi provádět první poslech společně a následně prodiskutujeme otázky:

Kdo ve skladbě zpívá, jednotlivec/sólista či sbor? (sbor)

V jaké části děje bychom tuto skladbu slyšeli? (první dějství, sbor sedláků)

Jak na vás hudba působí? Vesele/smutně? (ukázka hudby na klavír bez zpěvu, zkouška změny tempa a dynamiky)

Porozuměli jste všem slovům, která byla užitá v textu písně?

2. Druhý poslech

Žáky seznámíme se správnými odpověďmi na dané otázky. Společně se přeneseme také do historie této sborové písně *Proč bychom se netěšili*. Smetana chtěl do *Prodané nevěsty* vložit tzv. *libreto*⁴³. Bylo ale zprvu tak špatné, že ho nechal celé předělat panem Sabinou. Ten nebyl sice řazen mezi špičkové literáty a odborníky na český jazyk, ale

⁴⁰ Prodaná nevěsta (Bedřich Smetana) - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-Kp4HzyZOQk>.

⁴¹ Bedřich Smetana - Prodaná nevěsta, TV film 1981 - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jKM0oPqbcxA>.

⁴² Proč bychom se netěšili - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Na6piObEzws>.

⁴³ *Libreto* je literární podklad písně či jiného hudebního ztvárnění.

následně Sabinovu tvorbu Smetana upravil do této podoby písně. Dlouho lidé dávali Smetanovi za vinu, že jeho český jazyk není vytříben, text je velmi krkolomný. Melodika, která byla poté do skladby vložena, byla tou pravou na poslech a připomíná lidové písně.⁴⁴

*Proč bychom se netěšili,
proč bychom se netěšili,
když nám pánbůh zdraví dá?
Kdož z nás ví, zda pouť budoucí
vesele tak uhlídá?
A kdo ženat, která vdaná,
rozžehnej se s radovánky!
Žena doma hospodaří,
muž se ukrývá za džbánky.
Ouvej, ouvej!
Konec radosti!
Hrnou se starosti,
zlosti, mrzutosti.
Ouvej, ouvej!
Proč bychom se netěšili,
proč bychom se netěšili,
když nám pánbůh zdraví dá?
Jenom ten jest vpravdě šťasten,
kdo života užívá.⁴⁵*

Ukážeme text písně a opětovně pustíme ukázkou skladby. Před spuštěním druhého poslechu zadáme jednotlivým ročníkům úkoly, na které se během opětovného poslechu mají zaměřit.

3. ročník

Rozliší gradaci hudby, počátek/vrchol skladby.

Vyjmenuje nástroje, které ve skladbě slyšel.

4. ročník

Rozliší gradaci hudby, počátek/vrchol skladby, popř. určí další vyjadřovací prostředky.

Vyjmenuje nástroje, které ve skladbě slyšel.

⁴⁴ ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny hudby*. Brno, 1930. 1. vydání

⁴⁵ SUPRAPHON.com [online]. Dostupné z: <https://www.supraphon.com/catalogue/libretto/3>

Pohybem ruky znázorní melodickou linku daného úseku či ji zakreslí do notové osnovy.



Proč bychom se netěšili.

Obr. 8 – Znázornění melodické linky

5. ročník

Rozliší gradaci hudby, počátek/vrchol skladby, určí vyjadřovací prostředky (např. pocity, melodie).

Vyjmenuje nástroje, které slyšel v předem daném úseku skladby.

Roztřídí slyšené nástroje do skupin strunných, žesťových či dechových nástrojů.

Pohybem ruky znázorní melodickou linku daného úseku.

Pro 4. a 5. ročník můžeme posléze použít ukázkou notového zápisu skladby ([příloha č. 3](#)).

Po druhém poslechu zhodnotíme poznatky jednotlivých skupin. Následuje rozhovor, který vedeme s celou třídou.

Čeho jste si teď všimli oproti první ukázce?

Jakou náladu měla Mařenka při této části děje?

(Byla smutná, že ji čekají námluvy od jiného.)

Jaký byl záměr autora?

(Poukázat na vztahy mezi lidmi, na náladu z příjezdu pouti, myšlenky jednotlivých postav i přes veselou událost ve vesnici, promítnout veselou náladu v první a poslední části skladby, ve střední části na chmury, které zažívá Mařenka.)

Když se zaměříme na tóny, byly hluboké/vysoké, tempo pomalé/rychlé?

Jaké hudebně výrazové prostředky jsme mohli v ukázce postřehnout?

Např.: Melodie byla výrazná, strhující, energická?

Rytmus rázný, klidný, poskočný, taneční?

Melodie měla taneční charakter (2/4 takt), jaký tanec bychom si v tomto rytmu mohli zatančit?

Víte, co je orchestr? Kdo ho vede? Které nástroje jsou užity ve skladbě?

3. Třetí poslech

Žáci již vnímají celkový estetický prožitek z písně, mohou si část i společně zazpívat. Seznámím žáky se záměrem společné aktivity pro všechny ročníky během třetího poslechu. Žáky rozdělují dle zájmu do skupin:

1. možnost: Žákům rozdáme barevné šátky, každý ať si vezme ten, který se mu líbí nebo dle jeho nálady a pohybem mohou ztvárnit pocity z poslechu hudby. Poslouchají rytmus, pobroukávají si. Názorně připomenu polkový taneční krok, který si společně mohou zatančit.
2. možnost: Dirigentská činnost (pomůcka: dřevěná dřívka z Orffových nástrojů).
3. možnost: Některé starší žáky je nutné v průběhu hodiny motivovat jinou činností, proto se nabízí např.: vymalování slyšených nástrojů na pracovním listě, třídění nástrojů do skupin nástrojů.

3. aktivita

Vokální činnosti

S žáky máme již navozenou atmosféru pouti, radosti, veselí, představu o stáncích s různými pochutinami. Zazpívali bychom si jednoduchou píseň, která je tematicky podobná, v podobném tempu – *To je zlaté posvícení*.

Abychom dodrželi rovnováhu činností v hodině, dáme žákům do rukou nástroje, rozdělíme je do skupin a každé skupině vysvětlíme, jak mají nástroje užívat a v jaké části písně. Určíme tempo, kterého se mají držet apod.

Skladbu můžeme nalézt v učebnici *Hudební výchova 1* (Marie Lišková, Lukáš Hurník - [příloha č. 2](#)).

4. aktivita

Tvorba pozvánky na operu *Prodaná nevěsta*

Žáci obdrží čtvrtku A3 do skupiny a domluví se na estetické podobě pozvánky. Jako oporu žáci mohou využít školní počítače, najít si například webové stránky národního divadla nebo se nabízí notová linka, podobizna skladatele či ilustrace k tématu opery.

V 5. ročníku mají někteří žáci zkušenost s programem *Canva* z hodin informatiky. Pokud žáci tuto práci plně samostatně ovládají, mohou ztvárnit pozvánku v elektronické podobě. Tímto způsobem se nabízí provázanost předmětů, pokud hodina hudební výchovy nebude časově dostačující, práci lze rozvrhnout do informatiky či výtvarné výchovy.

Závěr

S žáky pomocí diskuze zhodnotíme, jak pro ně byla hodina přínosná, co se nového dozvěděli, co je na opeře zaujalo, zda vidí nějakou provázanost s běžnou realitou.

Reflexe z vyučovací hodiny

Na úvod hodiny jsem seznámila žáky s tématem hodiny. Okamžitě všechny žáky zaujalo, že se budeme věnovat českému skladateli. Vzápětí si někteří vzpomněli na jeho zmínku z předmětu prvouky v souvislosti s tématem *Má vlast* a jeho skladbou *Vltava*. Žáky jsem pochválila, vysvětlila souvislost se skladbou *Proč bychom se netěšili*.

První aktivita začala společnou prací a diskuzí o notové osnově k rytmickému cvičení. Svatby jsou plné jídla a veselí, navázala jsem na začátek rytmickým cvičením se slovy *šunka, paprika, kukuřice, sýr*. Do notové osnovy na tabuli jsem zapsala 2/4 takt. Na otázku „*Co to znamená?*“ všichni odpověděli, že budeme počítat do dvou. Dále jsme rychle zopakovali rozlišování not podle délky a do notové osnovy jsem ke slovům přiřadila noty. „*Kterou z not budeme držet nejdéle, které noty zkrátíme a budeme vytleskávat rychleji?*“ Žáci toto učivo již měli jako opakování, neměli s odpověďmi problém. Dbala jsem na vyvolávání jednotlivců, aby se zbytečně nevyrušovalo. Poté jsme si společně vytleskali celé cvičení, nejprve s počítáním *pr-vá, dru-há, pr-vá, dru-há*, poté jsme zapojili slova pro ozvláštňení. Tato část proběhla rychle, žáky bavilo téma o jídle. Žáky jsem nyní roztřídila do skupin na ročníky a vyzkoušeli jsme si kánon. V tomto případně jsem musela

hlídat kázeň. V každé skupině jsem zvolila vedoucího skupiny, kterému měli ostatní naslouchat. Zopakovala jsem, co je kánon a vyznačila do notové osnovy, kdy začne každá skupina vytleskávat cvičení. Nebyla jsem součástí žádné skupiny, musela jsem se soustředit na zrakovou oporu žáků. Skupiny jsem měla kolem sebe v půlkruhu, aby všichni viděli na mě i na tabuli a výrazným pohybem jsem naznačila začátek rytmického cvičení. Poprvé se podařilo jedné skupině trochu utéci v rytmu, proto jsme ještě jednou zopakovali. Poté se již povedlo cvičení provést správně.

Nyní jsem seznámila žáky se skladbou k poslechu. Žáky jsem vyzvala k pohodlnému posedu a pozornému poslechu, pustila jsem i video, které žáky více zavedlo do děje. Svým způsobem video pomůže žáky uklidnit a zpozornit. Dětem jsem také uvedla, že během poslechu vždy skladbu zastavím, abych upozornila na rozdělení písně, tedy určitá dějství. Společně jsme si poslechli poprvé celou skladbu. Následně žáci odpovídali na otázky, vše proběhlo v pořádku a žáci se shodli na tom, že ne všemu dobře rozuměli. Před druhým poslechem bylo důležité upozornit na to, že ani odborníkům se text nezdál. Žákům jsem ukázala text písně a nyní jsem už dělila úkoly mezi ročníky. Každé skupině bylo určeno místo ve třídě, aby mohly zpracovat zadané úkoly. Nyní již všichni přešli ke svému domečku, kde pracovala každá skupina společně na úkolech k druhému poslechu. Třetí třída kroužkovala na velkém pracovním listě slyšené nástroje, čtvrtá a pátá třída nejprve roztřídila skupiny nástrojů na magnetické tabuli, poté zakroužkovali slyšené nástroje. Na pravou i levou stranu tabule jsem také vypsala větu *Proč bychom se netěšili*. K té dle mého zpomaleného zpěvu zkoušeli nad slova zakreslit linku stoupavou či klesavou. Práce pro 4. a 5. třídu byla v tomto momentě stejná, chtěla jsem ale odlišit jejich dovednosti, slyšet jejich skupinovou komunikaci a domluvu. Stačilo mi pouze skupinové ukázání rukou usazení jednotlivých tónů. S úkolem si poradili i ti méně hudebně nadaní, pohyb rukou používám každou hodinu. Pozor u této aktivity dávám na „opisující“ žáky. Zde jsem vyzorovala pár čtvrtáků a zkusila jim pomaleji slabikovat a melodizovat každé slovo, aby měli více času na určení stoupající a klesající melodie. Třídění nástrojů jsme si posléze společně zopakovali, třetíci vyjmenovali nástroje, které vybarvili, čtvrtáci střídavě s pátáky určovali zařazení do skupiny nástrojů. Tato část byla bez problému, což přisuzuji již letitým opakováním druhů nástrojů. Žáci po ukončení dělené aktivity zkoušeli odpovídat na otázky. Odpovědi byly patrné i z videoukázky. Otázku „*Jaký byl záměr autora?*“ jsem

musela přeformulovat, aby žáci pochopili smysl otázky. Při práci jsem vyvolávala jednotlivce z různých tříd, abych vyzkoušela zájem všech. Všechny třídy měly během třetího poslechu pohybem vyjádřit gradaci skladby, ponechala jsem jim barevné šátky a uzpůsobila volnému pohybu prostor na koberci. Někteří se přenesli do role dirigentů. Nechala jsem žáky procítit dynamiku a tempo hudby, někteří žáci raději seděli ve skupince a zpívali dle zobrazeného textu. Společně jsme celou tuto aktivitu ukončili krátkou reflexí. Převážně třetáci prozradili, že se jim líbil tanec, pátý ročník byl pochválen za dirigování, ostatní žáci raději pracovali s magnetickými nástroji.

Po ukončení poslechového cvičení jsem propojila téma se známou písní z první třídy *To je zlaté posvícení*. Žáky jsem vyzvala ke sborovému rozestavení, stále jsem brala zřetel na rozestavení dle skupin ročníků. Každému ročníku jsem dala jiné nástroje, při hře na nástroj jsem upozornila na neuzívání nástrojů, dokud nebudou vyzváni, při větší skupině je poté těžké udržet poklidný průběh aktivity. Třetáci měli dřívka, čtvrtáci bubínky, pátáci rolničky či činely. Vybrala jsem jednoho šikovného žáka, aby zakončoval trianglem. Každý takt byl zahrán jinou skupinou a určila jsem střídání. Jelikož máme k dispozici interaktivní tabuli, vyznačila jsem takty, které měla každá skupina zahrát, to bylo pro děti důležitou oporou. Střídali se: 5., 4., 3., 5., 4., 3. ročník a nakonec triangel, 5., 4., 5., 4., 5., 4., 3., ročník a triangel. Obecně děti baví hry na nástroj, mně se ale často stává, že po ukončení písně se strhne určitá debatní vlna vyzívající na střídání nástrojů či rozradostnění, proto se snažím každému dítěti dát i ten nejjednodušší nástroj zapadající zvukovou podobou do skupinky, tak aby všichni nástroj měli.

Na naší škole máme k dispozici i chrombooky, se kterými žáci pravidelně pracují. Tedy i v první třídě již mají žáci určitou počítačovou gramotnost a využíváme ji při obměňování aktivit v hodinách. Využila jsem je i při této hodině, doporučila jsem jim prohlédnout si webové stránky národního divadla či obrázky týkající se opery *Prodaná nevěsta*. Žáci mohli ve skupinkách na čtvrtku velikosti A3 vytvořit pozvánku či plakát na operu *Prodaná nevěsta*. Všichni se touto aktivitou uklidnili, promítali své názory a návrhy ve skupině. Dbala jsem především na zapojení všech členů skupiny a vřelou komunikaci mezi žáky.

Poslechová aktivita se mi oproti plánu trochu protáhla, proto na tvorbu pozvánky nezbývalo tolik časového prostoru. Na malotřídní škole je výhoda provázanosti předmětů

a možnosti uzpůsobit si výuku tak, abychom dokončili témata třeba i z jiných hodin. V tomto případě se mi hodila hodina výtvarné výchovy, která následovala a propojila jsem hodiny. Během výtvarné výchovy jsem žákům pustila jako pozadí delší verzi opery a během toho si žáci pobrukovali a tvořili pozvánku do divadla. Cíle byly naplněny, žáci se zapojili do všech aktivit, a i když se vyskytly drobné chyby, šlo je ihned napravit s oporou skupiny či učitele.

ZÁVĚR

Příprava vyučovací hodiny a organizační schopnosti učitele jsou jedním z klíčových bodů k úspěšné realizaci výukové jednotky. Cílem diplomové práce bylo shrnout úskalí v organizaci vyučovací hodiny hudební výchovy na malotřídní škole a poskytnout začínajícím učitelům malotřídních škol počáteční oporu k výuce. Shrnula jsem obecné poznatky o malotřídním školství, specifičnost a výjimečnost malotřídních škol v porovnání s úplnými školami. Potvrdila jsem si, že většina malotřídních škol má díky hudební výchově výsadní postavení v kulturním a společenském životě dané obce, a tím významně rozvíjí sociální dovednosti dětí.

V kapitolách o vokálních, instrumentálních, poslechových a pohybově hudebních činnostech jsem se opírala především o obecné didaktické zásady Františka Sedláka, které využívám nejčastěji jako zdroj didaktických postupů do HV, zároveň jsem shrnula metody a formy nejčastěji využívané v malotřídní hudební výchově. K jednotlivým činnostem byly sepsány návrhy cvičení a jejich úprava pro dva až tři různé ročníky. Podobná cvičení byla posléze užita v návrzích vyučovacích jednotek.

S pomocí výsledků z dotazníkového šetření a osobních poznatků z praxe jsem sestavila návrh vyučovacích jednotek. Při vypracování návrhů jsem zohledňovala poznatky malotřídních učitelů, a proto jsem zapojila společnou a skupinovou práci žáků včetně uvedení konkrétních cvičení a didaktických postupů s předpokladem účasti více ročníků v jedné vyučovací jednotce. Obě vyučovací hodiny byly realizovány a obsahují reflexe z vyučovací hodiny. V reflexích jsem popsala, co mi osobně při výuce působilo potíže a na co jsem musela dbát pro udržení plynulého toku hodiny.

Během psaní této diplomové práce jsem zjistila, že není mnoho veřejných zdrojů, které by obsahovaly poznatky či didaktické postupy pro práci s malotřídním kolektivem dětí. Jako učitelka malotřídní hudební výchovy jsem si touto prací utřídila mnoho informací, potvrdila jsem si několik domněnek a načerpala inspiraci z několika titulů, které v práci zmiňuji. Touto prací jsem také chtěla poukázat na fakt, že lze mnohé aktivity využívané v hudební výchově upravit pro každý ročník tak, abychom rozvíjeli různé dovednosti žáků a zbytečně se nefixovali na model společné práce všech ročníků během celé výukové jednotky. Cíl diplomové práce byl vytvořením konkrétních návrhů a shrnutí

poznatků od malotřídních učitelů naplněn. Věřím, že diplomová práce pomůže učitelům malotřídních škol s jednodušším sestavením organizační struktury hodiny a najdou s její pomocí svůj osvědčený model, který budou užívat pro přípravu vyučovací hodiny.

RESUMÉ

The main aim of my thesis was to describe specifics of small rural music education in elementary school. The first part shows general informations about small rural schools. Next chapters describes specific activities in vocal, listening, instrumental and musical movement activities with suggestions for exercises of work with multiple grades in the classroom.

With the help of progresive didactic procedures, the results of a questionnaire survey and my practice, I compiled two sample lessons as inspiration for teachers of music education at small rural schools.

It was found that small rural teaching of music education depends on the organizational skills of the teacher, who must concentrate on developing the skills of each student.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny hudby*. Brno, 1930. 1. vydání.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Ostrava: Montanex, 1992. ISBN 80-85300-98-2.

HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. ISBN 80-7331-018-x.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-009-9.

LÝSEK, František. *Vokální intonace a rytmus*. Praha: SPN, 1955.

Pedagogická encyklopedie. Praha: Novina, 1938.

PECHÁČEK, Stanislav, Hana VÁŇOVÁ, Libuše KURKOVÁ, Živana VAJSAROVÁ, Emil HRADECKÝ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-459-2.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789771.

SEDLÁK, František a Rudolf, SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013.

TAYLOR, Daniela, Božena KŮFHABEROVÁ, Jana HLAVOVÁ, Blanka KNOPOVÁ a Jana ANTOŇŮ. *Hravá hudební výchova 1: pro 1. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2020. ISBN 978-80-7563-253-1.

TAYLOR, Daniela, Božena KŮFHABEROVÁ, Jiřina JIŘIČKOVÁ a Iva ŠPINLEROVÁ. *Hravá hudební výchova 3: pro 3. ročník ZŠ : v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2021. ISBN 978-80-7563-255-5.

TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Malotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-204-8.

VALENTA, Jiří. *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2015/2016*. 6. aktualizované vydání. Olomouc: Anag, 2015. ISBN 978-80-7263-974-8.

VISKUPOVÁ, Božena. *Hudba a pohyb*. Praha: Supraphon, 1972.

VOMÁČKA, Jiří. *Málotřídní školy. Nástin pedagogické problematiky*. Liberec: Technická univerzita. Fakulta pedagogická, 1995. ISBN: 8070831707.

ZEZULA, Jiří, Olga JANOVSÁ. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-542-87.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Bedřich Smetana - Prodaná nevěsta, TV film 1981 - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jKM0oPqbcxA>.

EMMEROVÁ, Kateřina. *Málotřídní školy a faktory ovlivňující jejich existenci a fungování* [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-03-18]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. Dostupné z: <https://theses.cz/id/h1nt1h/>.

Opatreni-PM-RVP-ZV-2021-komplet-web-informatika.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 21.09.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56005/>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 21.09.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56005/>.

Hargreaves, L., Kvalsund, R., Galton, M. Reviews of research on rural schools and their communities in British and Nordic countries: Analytical perspectives and cultural meaning. *ELSEVIER: International Journal of Educational Research* [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035509000135>.

Obec Osek. Informace obecního úřadu v Oseku březen 2023 [online]. Copyright © [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <https://www.obecosek.eud.cz/www/obecosek/fs/informace-pro-obcany-brezen-2023.pdf>

Proč bychom se netěšili - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Na6piObEzws>.

Prodaná nevěsta (Bedřich Smetana) - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-Kp4HzYZOQk>.

Příběhy jedné kapely - O hluchém bubnu - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DN81z5CFyI8>.

Umělecké vzdělávání, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání) [online]. Copyright © [cit. 25.01.2023]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/uv.html>

SUPRAPHON.com [online]. Dostupné z: <https://www.supraphon.com/catologue/libretto/3>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1 - Doprovod na boomwhackers – *Pod naším okýnkem*, str. 29
- Obr. 2 - Melodická hra na otázky a odpovědi (Sedlák 1988, str. 193), str. 30
- Obr. 3 - Foto Daniela Bubeníčková, str. 30
- Obr. 4 - Rytmické cvičení I., str. 53
- Obr. 5 - Rytmické cvičení II., str. 54
- Obr. 6 – Pěvecké cvičení, str. 54
- Obr. 7 – Rytmické cvičení IV., str. 61
- Obr. 8 - Rytmické cvičení IV., str. 63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Počet ZŠ v České republice, str. 6

Základní školy "malotřídní", MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. [cit. 27.10.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/pocet-malotridnich-skol-v-cr>.

Tabulka 2 – Počet malotřídních škol v České republice, str. 7

Základní školy "malotřídní", MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. [cit. 27.10.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/pocet-malotridnich-skol-v-cr>.

Tab. 3 – Plán hodiny I., str. 51

Tab. 4 – Plán hodiny II., str. 60

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Délka praxe malotřídních učitelů HV, str. 36

Graf 2 – Příprava na vyučovací hodinu, str. 37

Graf 3 – Míra mimoškolních aktivit žáků, str. 38

Graf 4 – Mimoškolní aktivity žáků, str. 38

Graf 5 – Rozložení hudebních činností při výuce, str. 39

Graf 6 – Rozvoj pěveckých dovedností, str. 40

Graf 7 – Hudební aktivity ve vyučovací hodině, str. 42

Graf 8 – Míra zapojení HV do mezipředmětových vztahů, str. 43

Graf 9 – Předměty provázané s HV, str. 43

Graf 10 – Zohlednění rozvoje dovedností v různých ročnících, str. 44

Graf 11 – Organizace vyučovací hodiny, str. 45

Graf 12 – Plnění cílů v HV na malotřídní škole, str. 45

Graf 13 – Spolupráce na ŠVP, str. 46

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Notový zápis „*To je zlaté posvícení*“

Příloha č. 3 – Notový zápis „*Proč bychom se netěšili*“

Příloha č. 4 – Pracovní list pro 4. ročník k poslechové ukázce

Příloha č. 5 – Ukázky ilustrací do zpěvníku

Příloha č. 6 – Zvuky a tóny – záznam odpovědí z poslechové činnosti

Příloha č. 7 – Nácvič délky not, zápis do notové osnovy

Příloha č. 8 – Notový zápis „*Mravenci*“

PŘÍLOHA Č. 1 – DOTAZNÍK PRO UČITELE HUDEBNÍ VÝCHOVY NA MALOTŘÍDNÍCH ŠKOLÁCH

1. **Jsem učitelem/učitelkou hudební výchovy na malotřídní škole**
 - a. více než 1 rok
 - b. více než 2 roky
 - c. více než 3 roky
 - d. více než 5 let

2. **Má příprava na vyučovací hodinu hudební výchovy**
 - a. je nutná. Připravuji si plán na každou hodinu vč. jednotlivých cvičení, které chci v hodině s žáky projít.
 - b. je dostačující. V bodech si připravím plán hodiny, motivaci, formy výuky a metody již používám dle aktuální situace v hodině.
 - c. je improvizována, mluvím spatra, vždy si vím rady, jak postupovat, jaké cvičení bude následovat a co tím u žáků budu rozvíjet.
 - d. není nutná, děláme s dětmi, co je baví, jen je hodinou provázím.

3. **Snažíte se kombinovat různé činnosti hudební výchovy, abyste učil každé oddělení či třídu jiným dovednostem? Například 3. třída utváří doprovod písně pomocí nástrojů a 1. třída do rytmu písně tančí?**
 - a. Ano, zohledňuji odlišnou úroveň dovedností jednotlivých oddělení/tříd a kombinuji je do jedné, například jedna třída do rytmu písně hraje na nástroje, druhá do rytmu tančí.
 - b. Ano, když je to možné. Spíše však ročníky/oddělení dělají tu samou činnost, například všichni zpívají jednu píseň.
 - c. Ne, každý ročník/oddělení vzdělávám zvlášť.

4. **Máte přehled o tom, zda se žáci hudebně rozvíjí i mimo hudební výchovu na základní škole? (Např.: mimoškolní hudební kroužky, ZUŠ, soubory, kapely, lidové sbory)**
 - a. Ano, mám přehled.
 - b. Ne, nesleduji to.

5. **Kolik žáků, které učíte, se věnuje hudbě i ve svém volném čase?**
 - a. Nikdo

-
- b. Vím o několika jedincích.
 - c. Polovina žáků
 - d. Většina
6. **Má škola, kde učíte, uzpůsobenou učebnu pro hudební výchovu vč. pomůcek, nástrojů apod.?**
- a. Ano, máme vyhrazenou učebnu na hudební výchovu.
 - b. Ne, veškeré pomůcky jsou součástí naší běžné učebny.
7. **Jaké činnosti ve vaší vyučovací hodině hudební výchovy většinou převládají?**
- a. Pěvecké
 - b. Poslechové
 - c. Instrumentální
 - d. Hudebně pohybové
8. **Hrajete na hudební nástroj, který využíváte v hodinách hudební výchovy?**
- a. Ano, hraji na hudební nástroj. (Na který, prosím, odpovězte v další podotázce.)
 - b. Ne, využívám jiné hudební podklady (např. CD, Youtube).
- Na jaké nástroje hrajete?*
- *Pokud nehrajete na hudební nástroj, otázku přeskočte.
9. **Rozvoj pěveckých dovedností u žáků provádím**
- a. Individuálně
 - b. Hromadně
 - c. Skupinově
 - d. Nezaměřuji se na pěvecké dovednosti žáků.
10. **Pěvecké dovednosti žáků od počátku rozvíjím nejčastěji pomocí (seřazení)?**
- a. Dechových cvičení
 - b. Artikulačních cvičení
 - c. Hlasových cvičení
 - d. Zpěvem písní
11. **Popište jednu z pěveckých činností, která se Vám nejvíce osvědčila pro rozvoj pěveckých dovedností žáků nebo je ve Vaší třídě oblíbená.**

(Např. motivační písně, rozezpívání, dechová cvičení s balonky, zpívání písní se zaměřením na artikulaci apod.) (volná odpověď)

12. **Poslech s následným rozбором písně zapojují do svých hodin**
- Pravidelně
 - Někdy
 - Zřídka
 - Vůbec
13. **Při poslechu písně žáci v rozboru popíší náladu skladby, jak se u ní cítili a pojmenují žánr.**
- Ano, pracujeme na těchto poslechových dovednostech.
 - Někdy, některé skladby jim působí potíže ve vyjádření vlastních pocitů.
 - Ne, poslechové činnosti působí žákům většinou problém.
 - Poslechovým činnostem se téměř nevěnujeme.
14. **Instrumentální činnosti vedou k aktivizaci žáků, využíváte elementární dětské hudební nástroje ve výuce? (Např. bubny, boomwhackers, paličky, bonga, ukulele)**
- Ano, pravidelně je zapojujeme.
 - Někdy je využijeme.
 - Ne, nevyužíváme hudební nástroje.
15. **Jak probíhá hra žáků na hudební nástroje?**
- Ukázněně, žáci dbají mých pokynů.
 - Žáci velmi rádi nástroje užívají, například pro doprovod písně či vlastní improvizaci. I když je hodina hlučnější, cíle jsou naplněny.
 - Žáci jsou neukáznění při využívání nástrojů. Proto je využíváme jen minimálně.
 - Nepoužíváme hudební nástroje.
16. **Které nástroje využíváte při hudební výchově?**
- Klavír, piano, klávesové nástroje
 - Kytara
 - Flétna
 - Orffovy nástroje
 - Rumba koule, tamburína, triangel, rolničky, xylofon, činely

-
- f. Různé druhy bubínků
 - g. Boomwhackers (plastové tyče různých délek)
 - h. Děti si vyrábí svoje nástroje. (Např. z pytlíků, rýže, fazolí, folií, dřevěných misek, kelímků)
 - i. Jiné
17. **Jaké hudebně pohybové aktivity při hodinách hudební výchovy využíváte?**
- a. Pohybem žáci vyjadřují náladu písně.
 - b. Dramatizace písně
 - c. Hry na tělo
 - d. Tanečky či pohybové hry
 - e. Rytmická cvičení spojená s pohybem těla
 - f. Jiné
18. **Zapojujete v rámci mezipředmětových vztahů činnosti hudební výchovy i v jiných předmětech?**
- a. Ano, pravidelně
 - b. Ano, někdy
 - c. Spíše ne
 - d. Vůbec ne
19. **V jakých předmětech zapojujete činnosti hudební výchovy do výuky?**
- a. Český jazyk
 - b. Matematika
 - c. Prvouka
 - d. Výtvarná výchova a pracovní činnosti
 - e. Vlastivěda a přírodověda
 - f. Tělesná výchova
 - g. Cizí jazyk
 - h. Nezapojuji
 - i. Jiné:
20. **Malotřídní hudební výchova je náročná na rozvíjení dovedností odlišně u každého ročníku. Vyučujete hudební výchovu najednou u více ročníků? Například**

spojení jedné vyučovací hodiny pro 1. a 2. ročník, jedné vyučovací hodiny pro 3., 4., 5. ročník nebo 2. a 4. ročník společně?

- a. Ano, vždy mám na hudební výchovu více ročníků v rámci jedné vyučovací hodiny.
- b. Ano, většinou jsou ročníky spojené, některé ročníky učím samostatně.
- c. Ne, všechny ročníky učíme hudební výchovu odděleně.

21. František Sedlák, významný hudební pedagog a psycholog uvedl, že malotřídní školy by měly učivo hudební výchovy provádět v běžích. Mají dvě možnosti:

Pokud je například spojený 2. a 4. ročník, učí se všichni žáci v jednom školním roce totéž, ve vyučovací hodině dělají totéž, osvojují si všichni učivo jednoho ročníku a dovednosti se jim prohlubují všem stejně následující školní rok.

x

Učitel si vyučovací hodinu dokáže zorganizovat tak, aby učil 2. ročník a 4. ročník zvlášť. Učí, co je obsahem učiva dle ŠVP každý ročník dle osnov. Téma hodiny může být stejné, avšak učitel úroveň učiva upravuje pro jednotlivé ročníky.

Jakou možnost organizace hodiny volíte vy?

- a. Učím všechny žáky stejnému učivu, další rok prohlubuji jejich znalosti a dovednosti.
- b. Rozdělují si žáky do oddělení, každému oddělení poté věnuji část hodiny a probereme učivo dle ŠVP pro daný ročník.
- c. Učím stejné téma určené pro danou vyučovací hodinu, jen upravuji úroveň cvičení dle možností žáků z jednotlivých ročníků.

22. Jsou podle vás kurikulární dokumenty dobře uzpůsobené pro malotřídní školy?

- a. Ano, jsou dobře uzpůsobené.
- b. Spíše ano, vidím tam několik nedostatků.
- c. Ne, nejsou dobře uzpůsobené.

23. Spolupracoval/a jste na úpravě ŠVP u předmětu hudební výchovy?

- a. Ano, zúčastnil/a jsem se tvorby ŠVP, uvedeny jsou i mé náměty učiva a cílů hudební výchovy.

-
- b. Ano, přihlížel/a jsem k tvorbě, odsouhlasil/a jsem navrhované postupy, které se pokouším plnit.
 - c. Ne, nebyla možnost se zúčastnit či ŠVP zůstalo po celou dobu mé praxe stejné.
 - d. Ne, tvorbu ŠVP provedl někdo jiný.

24. Pokud se snažíte upravovat učivo jednotlivým oddělením, daří se Vám většinou naplnit cíle hodiny?

- a. Ano, vždy
- b. Spíše ano
- c. Ne, nedaří, většinou nestihneme plán hodiny dokončit.
- d. Ne, vůbec.

25. Jsou nějaké hudební činnosti, které byste budoucím učitelům hudební výchovy chtěli doporučit? Na co se zaměřit při výuce? Co žáky nejvíce baví?

PŘÍLOHA Č. 2 – NOTOVÝ ZÁPIS „TO JE ZLATÉ POSVÍCENÍ“⁴⁶

To je zlaté posvícení
Vesele *Lidová píseň
z Čech*

1. To je zla - té po - sví - ce - ní,
2. To je zla - té po - sví - ce - ní,

to je zla - tá ne - dě - le, má - me ma - so
to je zla - té pon - dě - lí, má - me ma - so

a zas ma - so, k to - mu kou - sek pe - če - ně.
a zas ma - so, ja - ko vše - ra v ne - dě - li.

⁴⁶ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Gabriel FILCÍK. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-028-5.

PŘÍLOHA Č. 3 – NOTOVÝ ZÁPIS „PROČ BYCHOM SE NETĚŠILI“⁴⁷

Proč bychom se netěšili

Bedřich Smetana

The musical score is written for voice and piano. It begins with a vocal line in the treble clef and piano accompaniment in the bass clef. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The lyrics are in Czech. The score includes dynamic markings such as *ff*, *cresc.*, and *Più mosso*. The lyrics are: "Proč bychom se netěšili, proč bychom se netěšili, když nám Pán Bůh zdraví dá, zdraví dá, když nám Pán Bůh zdraví dá, zdraví dá, když nám Pán Bůh zdraví dá, zdraví dá, když nám Pán Bůh zdraví dá. Je-nom ten je v pravdě".

⁴⁷ Proč bychom se netěšili Sheet music for Piano (Piano Duo) | Muscores.com. Muscores.com | The world's largest free sheet music catalog and community [online]. Dostupné z: <https://muscores.com/user/8625551/scores/5981498>.

28

šťa-sten, kdo ži - vo - ta u - ži - vá, u - ži - vá, je - nom ten je v pravdě šťa-sten, kdo ži - vo - ta

39

u - ži - vá, u - ži - vá, kdo ži - vo - ta u - ži - vá, u - ži - vá, kdo ži - vo - ta u -

48

- ži - vá!

57

The musical score consists of two systems. The first system (measures 57-64) shows two empty staves, both in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The second system (measures 65-72) shows a treble staff with a melodic line and a bass staff with a complex accompaniment. The treble staff begins with a melodic line of quarter notes: F#4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4. The bass staff features a dense accompaniment of chords and moving lines. Dynamics include *p* (piano) and *pp* (pianissimo). The piece concludes with a double bar line.

PŘÍLOHA Č. 4 – PRACOVNÍ LIST PRO 4. ROČNÍK K POSLECHOVÉ UKÁZCE

Lucha

196.

A

Jméno:

1) Co je to?

1b

- a) noty
- b) basový klíč
- c) notová osnova


1b



2) Přiřaď notu správnému názvu

4b

osminová půlová celá čtvrt'ová



4.

3) Co znamená hrát „piano“?

2b

0b

4) Kdo je na obrázku?

2b

2b

- a) Ilja Humník
- b) Beethoven
- c) Antonín Dvořák



6b.

5) Napiš alespoň 6 hudebních nástrojů, které jsou součástí orchestru.

Drumpeka, klarinet, violon čelo,

housle, flétna, varhany

6) a) Kdo řídí orchestr? dirigent

1b

b) Namaluj orchestr.

5b



PŘÍLOHA Č. 5 – UKÁZKY ILUSTRACÍ DO ZPĚVNÍKU

Píseň *Okoř*



Píseň *Když jde malý bobr spát*



PŘÍLOHA Č. 6 – ZVUKY A TÓNY – ZÁZNAM ODPOVĚDÍ Z POSLECHOVÉ ČINNOSTI

MAY LUCKA EMČA		KUBICKÁ S., PETINKA, KONZIČKA N.	
1. KOHOUT	1	1. KOHOUT	✓
2. VODA	1	2. VODA	✓
3. VLAK	X	3. TRAVAI	✓
4. SANITKA	1	4. SAMITKA	✓
5. KONVICE	1	5. KONVICE	✓
6. TELEFON	1	6. MOBIL	✓
7. MALÉ HOLKY	1	7. ZPĚV: DĚTI	✓
8. KLAVÍR	1	8. KLAVÍR	✓
9. FLÉTNA	1	9. FLÉTNA	✓
10. HOUSLE	1	10. HOUSLE	✓
11. DĚŠŤ	1	11. DĚŠŤ	✓
12. VČELA	1	12. VČELA-VOSA	✓
13. VÍTR	1	13. VÍTR	✓
14. HAD	1	14. HAD	✓
15. KONE	1	15. KONE	✓
			16/16

PŘÍLOHA Č. 7 – NÁCVIK DÉLKY NOT, ZÁPIS DO NOTOVÉ OSNOVY

Handwritten musical exercises in 4/4 and 3/4 time signatures. The exercises consist of two systems of four measures each. The first system starts with a 4/4 time signature and a "Am" chord marking. The second system starts with a 3/4 time signature. Notes are written in blue ink, and some are marked with red accents or circled numbers. Some notes are crossed out with blue ink.

Homework M

①

A

zapiš noty:

d1 c2 f1 a1 h1

Musical staff with treble clef showing five notes: D1, C2, F1, A1, H1.

pojmenuj noty:

c1 f1 A1 E1 C2

Musical staff with treble clef showing five notes: C1, F1, A1, E1, C2. A red "10/10" is written to the right of the staff.

PŘÍLOHA Č. 8 – NOTOVÝ ZÁPIS „MRAVENCÍ“⁴⁸

Mravenci

P. Novák

D e mi A7 D D e mi A7 D

Na mra-ven-čí pa-se-ce o-zna-mu-je se,
Zpís-ku, blá-ta, je-hlí-čí po-sta-vi-me hrad,

D e mi A D D

Fer-đa hle-ďa zed-ní-ky všu-de po-le-se. A že má skvě-lý plán,
vi-tr, ten ho-ne-zní-čí, bu-dem se mu smát. lži-ce tam, lži-ce sem,

e mi A D e mi A D

tak se va-li ze všech stran, ra mra-ven-čí pa-se-ce o-zna-mu-je se,
je-ště jed-no při-ne-sem, zpís-ku blá-ta, je-hlí-čí po-sta-vi-me hrad,

D e mi A D

Nejsme si-ce ve-li-čí my mra-ven-čí zed-ní-čí, a-le ná-me při-ma

e mi A D e mi A

pat-ti se-hna-ou, že se při-ně sra-ží-me, ne-sem víc než vá-ží-me,

e mi D e mi A D

ješ-tě dnes, ješ-tě dnes o-pra-vi-me ce-lý les.

⁴⁸ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. s. 34.